

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน
กรณีผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังชัน
อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่

Collaboration between school and community in the case study of vine
products of Banmai village. Wangchin district Phrae province

อุดม คำขาด

เมษายน 2545

ISBN 974-8174-58-1

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

**กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน
กรณีผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังช้าง
อำเภอวังช้าง จังหวัดแพร่**

**Collaboration between school and community in the case study of vine
products of Banmai village. Wangchin district Phrae province**

อุดม คำขาด

เมษายน 2545

ISBN 974-8174-58-1

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

**กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน
กรณีผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังขึ้น
อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่**

Collaboration between school and community In the case study of vine
products of Banmal village. Wangchin district Phrae province

**อุดม คำชาด
สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์**

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนิยม

ผลงานวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน กรณีผลิตภัณฑ์ดาวลัยบ้านใหม่ อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ เป็นงานวิจัยที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะผลการวิจัยทำให้ได้รูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนรวมทั้งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตาม แนวปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นวิธีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ชุมชนที่ใกล้ตัว ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านจาก ปราชญ์ชาวบ้าน ท้ายที่สุดจะช่วยให้เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกที่จะผดุงและรักษาภูมิปัญญาให้คง อยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป

ผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็น นักการศึกษา ผู้สอนในโรงเรียน องค์กรหรือชุมชนอื่น ๆ สามารถนำผลการศึกษาไปปรับ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งเกิดประโยชน์ต่อ นักเรียนที่เป็นรูปธรรม

นอกจากจะได้รูปแบบการเรียนรู้แล้ว ยังได้แนวทางที่จะช่วยส่งเสริมชุมชนให้สามารถ พึ่งตนเองและเป็นรากฐานที่จะช่วยพัฒนาอาชีพให้กับนักเรียนในอนาคตที่สามารถสร้างงาน ด้วยตนเองได้

สถาบันต้องขอขอบคุณอาจารย์อุดม คำชาติ ที่ได้ทำวิจัยเรื่องนี้ สถาบันมั่นใจว่าจะเป็น งานวิจัยที่มีคุณค่าต่อคนไทยและสังคมไทยและวงการศึกษาไทยเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ คณะครูโรงเรียนบ้านใหม่ ปราชญ์ ชุมชนของบ้านใหม่ ที่ให้ความร่วมมือและอนุเคราะห์งานการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จตามเป้าหมายที่ ตั้งไว้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เรืองเดช วงศ์หล้า)

อธิการบดี

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนอุดหนุน ศ.ดร.ปิยวดี บุญ-หลง ดร.สมคิด แก้วทิพย์ และ ผศ.ดร.ฉัตรนภา พรหมมา ที่กรุณาให้คำแนะนำ ปรีกษาและช่วยพัฒนาปัญญาด้านการวิจัย ชุมชน การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงคุณภาพให้แก่ผู้วิจัย

ผู้ใหญ่วัดคลี่ ส่างกันจันทร์ ครูยายจันทร์ ธรรมวงศ์ชัย ครูยายคำป้อ ไชยมงคล ครูปานิต (น้อย) ก้อนจินดา ครูป่าจำเนียร อินซัด ครูป่าดีม ะนิล อาจารย์ใหญ่สกล พงษ์สุรรัตน์ อาจารย์จำลอง จรรย์รัตนกุล อาจารย์รัตนา จรรย์รัตนกุล และนักเรียนทุกคนที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย สนับสนุนให้กระบวนการวิจัยดำเนิน ไปอย่างต่อเนื่องและสำเร็จได้ด้วยดี

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและการมีส่วนร่วมที่ดีของทุกท่านที่กล่าวถึง รวมทั้งผู้ที่ ได้มีส่วนช่วยเหลือให้การสนับสนุนและให้กำลังใจด้วยดีที่มีจากกล่าวนามได้ทั้งหมด จึงขอขอบพระคุณทุกท่านไว้เป็นอย่างสูง คุณความดีที่เกิดขึ้นจากการวิจัยนี้ขอมอบเป็นเครื่องบูชา พระคุณของทุก ๆ ท่าน

อุดม คำชาติ
เมษายน 2545

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหารูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่ ตำบลวังขึ้น อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่ ผู้ร่วมในกระบวนการวิจัย ได้แก่ ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 38 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรงานผลิตภัณฑ์เดววัลย์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้แก่ การสานตะกร้า
2. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้งานสานตะกร้าด้วยเดววัลย์ ได้แก่ ครูประสานกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์สอนภาคความรู้ ครูประจำชั้นสอนการหาเดววัลย์ การเตรียมเดววัลย์และอุปกรณ์ ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ 5 คน สอนภาคปฏิบัติการสาน สอนทุกวันศุกร์ เวลา 09.00 ถึง 15.00 นาฬิกา ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน
3. หลังการเรียนรู้ นักเรียนได้คะแนนด้านความรู้เกี่ยวกับงานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ เฉลี่ย 23.40 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ได้คะแนนด้านผลงานและพฤติกรรมการทำงานเฉลี่ย 59.47 จากคะแนนเต็ม 70 คะแนน สรุปผลการเรียนรู้ เฉลี่ยร้อยละ 82.87
4. ตลอดภาคเรียน นักเรียนทำชิ้นงานได้เฉลี่ย 10 ชิ้นต่อคน และจำหน่ายชิ้นงานได้เฉลี่ย 5 ชิ้นต่อคน
5. นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก ในการได้ร่วมเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ชอบครูชาวบ้าน ภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง อยากเรียนรู้อีกในปีต่อไป และอยากให้รุ่นน้องได้เรียนรู้ด้วย ส่วนทางโรงเรียนบ้านใหม่และครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์มีความพึงพอใจกับรูปแบบความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และจะร่วมมือกันในการทำกิจกรรมนี้ตลอดไป
6. หลังการเรียนรู้ นักเรียนยังใช้เวลาว่างสานตะกร้าได้เฉลี่ย 4 ชิ้นต่อคน เทศบาลตำบลวังขึ้น และสำนักงานการศึกษาจังหวัดแพร่ให้การสนับสนุนงบประมาณ 10,000 บาท และ 20,000 บาท และมีชาวบ้านบริจาควัสดุและสร้างร้านค้าให้แก่โรงเรียนมูลค่า 50,000 บาท เพื่อแสดงและจำหน่ายผลงานของนักเรียน

ABSTRACT

Title : Collaboration between school and community in the case study of vine products of Banmai village. Wangchin district Phrae province

The research objective is to set up suitable collaboration between school and community in providing knowledge of woven vine products for the 5th grade students in Banmai school. Wangchin district Phrae province. The researcher teams consist of the 5th grade teacher, members of woven vine product group and total of 38 5th grade students. The research reveals that :

1. The suitable activity for the 5th grade students is basket woven.
2. The activity includes the head of vine product group teach the theory part the 5th grade teacher teach preparing the vine and material and 5 teachers are involved in the workshop. The teaching hours are from 9.00 AM to 3 PM every Friday through out of the second semester of 2,000 school year at the community hall.
3. After the training course, the average scores are 23.40 from 30 and 59.47 from the 70 in theory and practice, respectively. The average score are 82.87%
4. The average number of basket made is 10 per student and the average number of basket sale is 5 per student.
5. Students are highly satisfied with the activity, community teachers and proud. They would like to be part of the activity again in the next year and would encourage younger students to have a chance to learn. The school and the community teachers are happy with the collaboration and will continue the project together.
6. After the training course, students have actually made woven baskets in their free time and the average number of basket made is 4 per student. The school continue the project with financial support from the Wangchin local government and the office of Phrae province primary education. The villager contribute to built a shop for displaying the students' products.

สารบัญ

	หน้า
คำนิยม	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัยหลักของการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	6
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา	7
ตอนที่ 1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542	7
ตอนที่ 2 ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	10
ศึกษาแห่งชาติ	
ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้	11
ตอนที่ 4 แนวคิด ความหมาย และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้	15
ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด	
ตอนที่ 5 กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ	19
ตอนที่ 6 งานวิจัยและงานพัฒนางานกิจกรรมการเรียนรู้	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	34
ขอบเขตการศึกษา	34
สถานที่ดำเนินการ	35
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	35
แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	36
การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	38
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	68
สรุปผลการวิจัย	69
อภิปรายผล	73
ปัญหาอุปสรรคต่อการวิจัย	80
ข้อเสนอแนะ	81
บรรณานุกรม	83
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	89
ภาคผนวก ข	104

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทดสอบวัดความรู้ การประเมินผลงาน และพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน	50
2	จำนวนและร้อยละของนักเรียนจำแนกตามระดับความพึงพอใจที่มีต่อการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์	51

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยโบราณ มีวัดจัดการศึกษาในเบื้องต้นโดยมีพระเป็นผู้สอนเด็กวัดด้านความรู้พื้นฐานพระธรรมวินัย และชาวบ้านที่มีความชำนาญพิเศษในวิชาช่างก็จะให้การศึกษาแก่ผู้สนใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดทางเครือญาติ ในสมัยสุโขทัยพระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูผู้ให้การอบรมสั่งสอน การศึกษาแบ่งเป็นฝ่ายพุทธจักรที่มุ่งเน้นด้านพระพุทธศาสนา และฝ่ายอาณาจักรที่มุ่งอบรมวิชาชีพที่ถ่ายทอดในครอบครัว รวมทั้งการศึกษาในวังสำหรับลูกเจ้านายและข้าราชการ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาของไทยยังคงมีบ้าน วัด และวังทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนเด็ก โดยวัดเป็นสถานที่เรียนวิชาหนังสืออบรมพื้นฐานทางศาสนา บุตรข้าราชการชั้นสูงและเจ้านายต้องเริ่มเรียนรู้จากพระในวัดก่อนแล้วจึงเริ่มเข้ารับราชการ การเรียนรู้ทางวิชาชีพก็ถ่ายทอดกันในครอบครัวหรือเครือญาติก็คือ จากบ้านนั่นเอง จวบจนสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปฏิรูปการศึกษาให้มีระบบมากขึ้น มีการตั้งโรงเรียนขึ้นภายในวัดเพื่อการศึกษาสำหรับราษฎร การจัดการศึกษาของไทยนับแต่นั้นมาก็เป็นความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน ต่อมาโรงเรียนเริ่มแยกตัวเพราะระบบการทำงานแบบราชการและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จนกระทั่งโรงเรียนแยกตัวเป็นอิสระจากวัด ส่งผลให้การอบรมบุตรธิดาด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ลดน้อยลง การเรียนการสอนมุ่งเน้นเนื้อหาสาระวิชาความรู้ เพื่อสำเร็จออกไปรับราชการ และดำเนินชีวิตแบบคนสมัยใหม่ในตัวเมืองหลวงและตัวเมืองที่เจริญ ไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นของตน นับว่าเป็นการจัดการศึกษาที่ดึงคนออกจากท้องถิ่น (อุมา สุคนธมาน. 2543 : 62-65)

การจัดการศึกษาของไทยในระบบใหม่จากอดีตจวบจนปัจจุบัน นับได้ว่าการพัฒนาและ ก้าวหน้ามาโดยลำดับ อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นและกำลังประสบอยู่ในขณะนี้คือ การที่ระบบราชการจัดการศึกษาอย่างเบ็ดเสร็จ โดยเฉพาะตำราเรียนที่จัดทำโดยส่วนกลางหรือนักวิชาการในกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยยึดตำราจากส่วนกลางเพื่อให้ได้มาตรฐานการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ตำราส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาสาระที่ไกลตัวผู้เรียน ทำให้เด็ก เยาวชนไทยได้เรียนรู้แต่สิ่งที่อยู่ไกลตัว พาผู้เรียนออกไปจากชุมชน สนใจใคร่รู้แต่สิ่งไกลตัว แยกผู้เรียนออกไปจากวิถีชีวิตที่เป็นจริงของชุมชน ยิ่งเรียนสูงยิ่งทำให้ผู้เรียนห่างไกลไปจากชุมชน บ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง ไม่ได้มีส่วนร่วมในประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง ทำ

ให้ผู้เรียนไม่ซาบซึ้งในขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของตน ไม่รู้สึกภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอน ไม่สนใจในปัญหาและความเป็นไปของชุมชน ไม่เกิดความรู้สึกรักใคร่ผูกพันในท้องถิ่นของตนเอง พอจบการศึกษาในแต่ละระดับก็มักคิดที่จะเดินทางไปสู่เมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ ๆ ประหนึ่งว่าเขาเหล่านั้นเดินทางไปหาผู้เขียนตำราที่เขาเรียนรู้ผ่าน มา ทำให้คนรุ่นใหม่ก้าวออกไปจากชุมชน ไปหางานทำในเมืองหลวง หรือเมืองใหญ่ ๆ ที่มีงานรออยู่ ไม่คิดสร้างงานขึ้นในชุมชนของตน ซึ่งมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์มากมาย เพราะครูผู้สอนไม่ได้จัดกิจกรรมให้เขาเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เขาอยู่ คนไทยจึงไปอยู่กันอย่างแออัดในเมืองหลวง ในแต่ละท้องถิ่นจึงมีแต่เด็กและคนชราอยู่เฝ้าบ้าน ส่งผลให้สังคมในชนบทล่มสลาย ขาดคนวัยทำงานในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน หมู่บ้าน

การศึกษาควรเป็นวิถีชีวิต ฉะนั้นการศึกษาไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนเท่านั้น ทุกส่วนในสังคมควรมีส่วนร่วมในการศึกษา (All for Education) ระบบการศึกษาของเรายังคงค่อนข้างจำกัดหรือปิดตัวอยู่กับโรงเรียนเท่านั้น ขาดการมีส่วนร่วมอันหลากหลายของสังคม ทำให้การศึกษาไทยขาดพลัง ขาดคุณภาพ ขาดความคึกคัก ขาดความสนุกและมีปัญหามากมาย (ประเวศ วะสี, 2541 : 50) สถาบันการศึกษาของรัฐบาลที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุดได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งได้พยายามที่จะให้โรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในลักษณะที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการดำเนินงานของชุมชน แก้ไขปัญหาของชุมชน พัฒนาอาชีพ สร้างงานให้เกิดรายได้ในการดำรงชีพ สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งสภาพความร่วมมือดังกล่าวขณะนี้มียุ่ น้อยมาก

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (2541 : 52-53) กล่าวไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งจะเป็นฐานของการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองและสุขภาพ ความเป็นประชาสังคมอยู่ที่การมีชุมชนเข้มแข็ง เพราะความเข้มแข็งของ ชุมชนคือ ทางรอดจากหายนะ จะช่วยให้ประเทศเข้มแข็งทุกทางและจะเป็นการเรียนรู้ที่ใหญ่ที่สุด

ชุมชนคือ การปฏิบัติวัฒนธรรม ทุกวันนี้โรงเรียนแยกตัวและแยกเด็กออกจากชุมชนไปสัมพันธ์กับอำนาจส่วนกลาง ทำให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่พราดคนไทยออกจากฐานทางวัฒนธรรมของตนเอง วัฒนธรรมเป็นฐานของสังคม สังคมที่ทั้งฐานของตนเองย่อมทรุด การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไม่ใช่การที่โรงเรียนแยกตัวออกจากฐานทางวัฒนธรรม แล้วมาสอนวิชาวัฒนธรรม แต่หมายถึงการเรียนรู้ในวิถีชีวิต (ประเวศ วะสี, 2541:53) ผู้วิจัยมีความสนใจในปัญหาของชุมชน อยากให้บ้าน ชุมชนและโรงเรียนร่วมมือกันจัดการศึกษาเรียนรู้ให้แก่นักเรียน

ปัจจุบันการศึกษาของไทยอยู่ในช่วงเริ่มปฏิรูปการศึกษา มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวต่าง ๆ มากมาย ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ได้มีแนวคิดในการดัดบ้าน (ชุมชน) และวัดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดังเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้การให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษานี้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นับว่าเป็นการคืนอำนาจในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชน (บ้านและวัด) ดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา และสามารถจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชนได้อย่างแท้จริง เป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และยังยืนตลอดไป (อุมา สุคนธมาน. 2543 : 65-66)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นับว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญมากที่จะผลักดันให้การปฏิรูปการศึกษาและการปฏิรูปการเรียนรู้ได้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม อันส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียนโดยเฉพาะเด็ก เยาวชน ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาและประชาชนทุกคน ตามหมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาดังแต่มาตรา 22 จนถึง มาตรา 30 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคม ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ ประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 12-16)

จากการศึกษาชุมชนบ้านใหม่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 10 ตำบลวังชัน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งอยู่ในเขตบริการการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านใหม่ (สมบัตินิธิประชาสรรค์) พบว่า ทั้งสองหมู่บ้านนี้ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนา ทำไร่ส้มเขียวหวาน คนในวัยทำงานส่วนใหญ่ไปเป็นกรรมกรอยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ผลผลิตทางการเกษตรมีน้อย พื้นที่ราบสำหรับการเกษตรก็มีน้อย ส้มเขียวหวานให้ผลผลิตไม่แน่นอน น้ำเพื่อการเกษตรก็ไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงคิดที่จะพัฒนาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้ได้ขึ้นงานเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและขายเป็นรายได้เสริมเลี้ยงครอบครัว นั่นคือหลายชั่วอายุคนมาแล้วจนถึงปัจจุบัน เกษตรกรมักจะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการ

ดำเนินชีวิต โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเถาวัลย์นั้น เกษตรกรมักจะใช้เถาวัลย์ที่หาได้ง่ายตาม
ท้องไร่ท้องนา ป่า สวน มาใช้ประโยชน์ เช่น ใช้แทนเชือกผูกกรวย ทำร้านผัก ทำหังนา
ทำตะกร้าใส่ต้นกล้าไปดำนาใช้จนมันแห้งขาดทิ้งไป ย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยให้แก่ดิน
ปีต่อไปก็ทำขึ้นใหม่อีก จากประสบการณ์ที่ใช้ประโยชน์จากเถาวัลย์ชาวบ้านใหม่ได้ร่วม
กันคิดและปรึกษาผู้รู้ นักวิชาการจนพัฒนากระบวนการนำเถาวัลย์มาถักสานเป็นของใช้ใน
ชีวิตประจำวัน ของประดับ ตกแต่งและของเล่นที่มีรูปร่างแปลกตา เป็นธรรมชาติ
มีเสน่ห์ด้วยศิลปะการถักทอที่ร้อยรัดเป็นรูปร่างสวยงาม เป็นที่พึงพอใจของผู้พบเห็น เกิด
การซื้อขายก่อให้เกิดรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัวได้ กลุ่มสมาชิกผลิตภัณฑ์เถาวัลย์เดิมมี
35 คน มีการถ่ายทอดการสานกันภายในครอบครัว เครือญาติอย่างธรรมชาติในลำดับ
ต่อมา มีการรวมกลุ่มบริหารจัดการ มีการขายทั้งในระบบกลุ่ม และขายอิสระมีการคิด
ออกแบบชิ้นงานขึ้นอย่างหลากหลายรูปทรงและขนาด และยังรับทำตามความต้องการของ
ลูกค้า กลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่จึงเป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งดำเนินกิจกรรมของ
กลุ่มได้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลตามนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”

เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านใหม่ (สมบัตินิเทศศาสตร์) ตำบล
วังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ เป็นไปตามอุดมการณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์สังกัดคณะครุศาสตร์ สถาบัน-
ราชภัฏอุดรดิตถ์ ซึ่งเป็นสถาบันที่มีปรัชญาในการจัดการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงมีความ
สนใจที่จะพัฒนาระบบการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนกรณีผลิตภัณฑ์
เถาวัลย์บ้านใหม่ในการเรียนรู้วิชาการเลือกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจาก
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นชั้นที่เริ่มเรียนวิชาการเลือกตามหลักสูตรประถมศึกษาและ
ตามสภาพของท้องถิ่น หากงานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จย่อมจะก่อประโยชน์ที่จะเป็น
ตัวอย่างหรือแนวทางให้โรงเรียนและองค์กรชุมชนอื่น ๆ นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับ
สภาพของโรงเรียนและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนและเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ตลอดจนเป็นสื่อสำหรับการเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาสายครูใน
โอกาสต่อไป

คำถามหลักของการวิจัย

การเรียนรู้วิชาการเลือก : การทำผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ชั้นปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่จะก่อให้เกิดกระบวนการสร้าง ความร่วมมือระหว่างโรงเรียน
กับชุมชนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อหารูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กรณีผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ในการเรียนรู้วิชางานเลือกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่ (สมบัตินิธิประชาสรรค์) ตำบลวังขึ้น อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กรณีกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ในการเรียนรู้วิชางานเลือกของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่ ตำบลวังขึ้น อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่
2. ได้หลักสูตรท้องถิ่นวิชาผลิตภัณฑ์เถาวัลย์
3. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะครู นักเรียน ผู้รู้ และกลุ่มผลิตภัณฑ์บ้านใหม่
4. เกิดวัฒนธรรมการช่วยเหลือ เกื้อกูล เอื้ออาทรแก่กันและกัน โดยเฉพาะระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
5. ทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการรวมกลุ่มสร้างผลผลิต เพิ่มมูลค่าผลผลิตจากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นขยายเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเฉพาะเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและ ประชาชนทั่วไป
6. นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง ฝึกนิสัยรักการทำงาน สร้างสรรค์ผลงานจากทรัพยากรในท้องถิ่น เรียนรู้การแก้ปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างผลผลิต และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. นักเรียนได้เรียนรู้ถึงแนวทางในการสร้างผลผลิตการออกแบบ การกำหนดราคา การตลาดและการบริหารจัดการ
8. นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัวในการสร้างงานสร้างรายได้
9. ลดช่องว่างระหว่างเด็กนักเรียนกับประชาชนในชุมชน
10. ได้ตัวอย่างหลักสูตร รูปแบบความร่วมมือ กระบวนการเรียน เพื่อการเรียนรู้ของครู บุคลากรทางการศึกษา และนักศึกษาสายครุศาสตร์ ตลอดจนประชาชนทั่วไป

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 12 เดือน

ระยะที่ 1 เดือนตุลาคม 2543 สํารวจสภาพชุมชน ปัญหาความต้องการ สร้างหลักสูตร วางแผนปฏิบัติงาน วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ระยะที่ 2 เดือนพฤศจิกายน 2543 - มีนาคม 2544 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์

ระยะที่ 3 เดือนเมษายน - กันยายน 2544 ติดตามผลหลังการเรียนรู้ การเขียนรายงาน การแสดงผลงาน เผยแพร่สู่สาธารณชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

กระบวนการสร้างความร่วมมือ หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้วิจัยร่วมกับโรงเรียนและชุมชน ร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ให้นักเรียน

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนบ้านใหม่ (สมบัติทวีประชาสรรค์) ตำบลวังขึ้น อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่

ชุมชน หมายถึง กลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังขึ้น อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่ (สมบัติทวีประชาสรรค์) ตำบลวังขึ้น อำเภอวังขึ้น จังหวัดแพร่ ปีการศึกษา 2543

ผลิตภัณฑ์เดววัลย์ หมายถึง ผลงานการสานชิ้นงานด้วยเดววัลย์ของชาวบ้านใหม่ โดยสานเป็นของใช้ ของประดับตกแต่ง และของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น ตะกร้า กระเป๋า หมวก กระเป๋า จักรยาน สามล้อ พาน แจกัน แก้ว ไม้ขีดไฟ ฯลฯ

บทที่ 2

บททวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

ในการดำเนินงานวิจัยเพื่อหารูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนกรณีผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ตอนที่ 1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

ตอนที่ 2 ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้

ตอนที่ 4 แนวคิด ความหมายและแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียน
สำคัญที่สุด

ตอนที่ 5 กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ

ตอนที่ 6 งานวิจัยและงานพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้

ตอนที่ 1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษากลับเป็นวาระสำคัญของชาติ มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด ได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา หมวด 3 ระบบการศึกษา หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา หมวด 7 ครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา และหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ซึ่งสาระทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมุ่งสู่แนวการจัดการศึกษาผู้เรียนสำคัญที่สุด ในหมวด 4 ตั้งแต่มาตราที่ 22 ถึง มาตราที่ 30 ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2542 : 1-16)

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

จัดกิจกรรม ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(4) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(5) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวรรคหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสามและวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่งและวรรคสองแล้วยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของคนไทยทุกฝ่ายคือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข โดยคนดีคือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ชยัน ประหยัด มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักชาติรักสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

คนเก่งคือ คนที่มีสมรรถภาพสูงในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันโลก ทันเทคโนโลยี มีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตน สังคม และประเทศชาติได้

คนมีความสุขคือ คนที่มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นคนร่าเริงแจ่มใส ร่างกายแข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดพ้นจากการตกเป็นทาสของอบายมุข และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 11-12)

ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์

กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกลเป็นกระบวนการที่มีทางเลือก และมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน

ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 12)

ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้

ในปี 2540 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่

1. แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
3. ครีตกาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
4. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี ด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์
5. สาระที่สมดุลงเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ

และความดี

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ ที่เป็นทั้งของไทยและสากล นำมาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่การปฏิบัติ ทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี

กีฬา

5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ

เป้าหมายที่จะนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาแล้วสู่การปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายนำเสนอกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด และได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน และตัวบ่งชี้การสอนของครู ซึ่งสังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียน

ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนอย่างมีเหตุผล

ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างความรู้ด้วยตนเอง

ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข

ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและความรับผิดชอบในการทำงาน

ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกฝังใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกฝนกิจกรรมายาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะตัวบ่งชี้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนและพฤติกรรมการสอนของครูมีลักษณะต่อเนื่องผสมกลมกลืนกัน ตัวบ่งชี้หลายข้ออาจเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนการเรียนการสอน ระหว่างการเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ในฐานะหน่วยปฏิบัติ ที่ดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษา ตอนต้นเป็นหน่วยงานที่ต้องดูแลจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนและโรงเรียนจำนวนมากที่สุด ของประเทศได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่จัดการเรียนการสอนโดยยึด ผู้เรียนสำคัญที่สุด เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยใช้กระบวนการ เรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ การเรียนรู้อย่างมีความสุข การเรียนรู้แบบองค์รวม การเรียนรู้ จากการคิดและปฏิบัติจริง การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น และการเรียนรู้กระบวนการ เรียนรู้ของตนเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การเรียนรู้อย่างมีความสุข : เรียนรู้อย่างสันติด้วยกันทั่วทุกคน สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ประยุกต์ใช้หลักการจากทฤษฎีการเรียนรู้ อย่างมีความสุข กล่าวคือ เป็นสภาพการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ซึ่งมีแนวทาง สำคัญคือ บทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมายมีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนรู้ ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนต้องน่าสนใจการประเมินผลมุ่งเน้นตามศักยภาพของ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนต้องแสดงออกอย่างนุ่มนวล เป็น มิตร มีเมตตา อบอุ่น เข้าใจและยอมรับกันและกัน ให้กำลังใจและเกื้อกูลกัน

การเรียนรู้แบบองค์รวม : การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์ เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทั้งในเรื่องใกล้ตัวใน ห้องถิ่นสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งเรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากลการเปลี่ยนแปลงและ แนวโน้มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องที่เรียนรู้ อย่างชัดเจนลึกซึ้งครอบคลุม มีความหมายต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหา สภาพสังคม

การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง : เรียนโดยใช้สมองและสองมือ การคิด เป็นความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูลความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีให้ เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้อง เมื่อได้คิดแล้วก็ต้องนำไปปฏิบัติจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การจัด การเรียนให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริงนี้ ต้องฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ สื่อ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวต่าง ๆ ด้วยการฝึกสังเกต คิดอย่างรอบคอบ ปฏิบัติ อย่างจริงจัง และสรุปผลเป็นองค์ความรู้แก่ตนเอง

การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น : เรียนร่วมกัน รู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคมร่วมกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม การทำงานร่วมกันทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคม และทักษะการทำงานที่ดีด้วย

การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง : เรียนอย่างใคร่ครวญทบทวนตนเองรอบด้าน เป็นการรับรู้สภาวะการเรียนรู้และความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้กระบวนการว่า การเรียนรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนด้วยวิธีการอะไร มีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบอย่างไร โดยเปิดโอกาสและจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ ประเมินจุดดีจุดด้อยและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสม พร้อมทั้งจะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

ในการดำเนินงานนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้เน้นย้ำในเรื่องความเชื่อว่า ต้องเริ่มต้นจากความเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้เรียน และดำเนินงานภายใต้หลักการ ผู้เรียนสำคัญที่สุด และเชื่อมโยงกับสภาพชีวิตจริง แนวการจัดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มี 3 ระดับ คือ

(1) **ระดับการจัดการเรียนรู้** ได้เสนอการเรียนรู้ 5 ลักษณะดังกล่าว และข้อเหวี่ยงในการปฏิรูปการเรียนรู้ 6 ประการ คือ การรู้จักผู้เรียนรายบุคคล บูรณาการโครงการ การเรียนรู้ในกรอบการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น การเรียนรู้โดยใช้กลุ่ม และการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

(2) **ระดับโรงเรียน** ได้เสนอแนวดำเนินการของโรงเรียน เช่น การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน/ผู้ปกครอง การนิเทศแบบกัลยาณมิตร การวิจัยชั้นเรียน เป็นต้น

(3) **ระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** เช่น สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ /สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ได้สนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยการพัฒนาโรงเรียนแกนนำครูแกนนำ และเพิ่มแกนนำในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ระดับจังหวัด โดยปฏิบัติการผ่อนคลาย กฎ ระเบียบที่ไม่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ และเผยแพร่สร้างกระแสปฏิรูปการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 29 - 33)

ตอนที่ 4 แนวคิดความหมาย และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนที่สำคัญที่สุด

การเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เมื่อ “คน” มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็น “คน”

การเรียนรู้ตามวิถีชีวิตไทยแบบดั้งเดิม มีลักษณะเป็นการสั่งสอนรายบุคคลเมื่ออยู่ในครอบครัว พ่อแม่สอนลูกชายให้เขียนอ่านออกเขียนได้ สอนลูกหญิงให้ทำงานบ้านงานเรือน รู้จักรักนวลสงวนตัว เมื่อเติบโตขึ้นผู้ชายได้บวชเรียนกับพระที่วัด ได้ฝึกงานอาชีพ การทำมาหากิน ส่วนผู้หญิงฝึกคุณสมบัติของกุลสตรีและฝึกงานอาชีพ กระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทย สรุปได้คือ เป็นกระบวนการบ่มเพาะ ชี้นำลักษณะนิสัยกระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม กระบวนการเรียนวิชาความรู้กระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา ใจ ตามหลักคุณธรรม กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น กระบวนการส่งเสริม สัมมาทิฐิ ให้ลูกหลานเป็นคนคิดดี คิดชอบ

สื่อประกอบการเรียนรู้ นอกจากเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทำมาหากินแล้ว เด็กได้เรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นิทานพื้นบ้าน ของเล่น การละเล่น บทกลอน สุภาษิต ปริศนาคำทาย

การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทย มีลักษณะสัมพันธ์และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บุคลากร ระหว่างความรู้ ความสามารถปฏิบัติได้จริง และความมีคุณธรรม สมควรที่นักการศึกษาทั้งหลายจะได้สนใจกันว่า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกาลสมัย

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดควรคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. **สมองของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด** สมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์ เป็นโครงสร้างที่มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มีความต้องการที่จะเรียนรู้สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติและทุกอย่างรอบตัว

มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับรู้ความรู้สึกจากอวัยวะรับรู้ความรู้สึกคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจ และให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพองค์รวม (Health)

2. ความหลากหลายของสติปัญญา คนแต่ละคนมีความสามารถ หรือความเก่งแตกต่างกันและมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา และได้จำแนกความสามารถของคนไว้ 10 ประเภท คือ ด้านภาษา ดนตรี ตรรกและคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึก/ความรู้สึกซึ่งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณ และด้านจิตนิยม

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพ ความเก่ง/ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการรวบรวมแนวคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ และเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มความสามารถทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่าง ๆ

3.2 ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนรู้ความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรม และประเมินผล (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 18-20)

ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดหมายถึงการกำหนดจุดหมาย สารกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนรู้ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ผู้เรียนได้ค้นคว้า ทดลองฝึกปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้จนค้นพบสาระสำคัญของบทเรียนได้ฝึกวิธีคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการและสามารถแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผล ครูมีบทบาทปลุกเร้าและเสริมแรงศิษย์ในทุกกิจกรรมให้ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัย รับผิดชอบในการทำงาน ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและปรับปรุงตนเอง ยอมรับผู้อื่น สร้างจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและเป็นพลโลก การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา เกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ทั้งในตัวผู้เรียนในห้องเรียน และนอกเหนือไปจากห้องเรียนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

ระดับผู้เรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายกิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งร่วมประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพ ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละคน

ระดับห้องเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่

ผู้เรียน

- ได้คิดเอง ทำเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเองในเรื่องที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

- มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กิจกรรม และวิธีการเรียนรู้สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

- มีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้

ครู

เป็นผู้วางแผนขั้นตอน ทั้งเนื้อหาและวิธีการแก่ผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และช่วยชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

การจัดกระบวนการเรียนรู้ระดับห้องเรียนนี้ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ นอกจากครู และผู้เรียนแล้ว ผู้ที่มีบทบาทสนับสนุนอย่างสำคัญคือ ผู้บริหาร

โรงเรียน บุคลากรสนับสนุนการสอน ตลอดจนการจัดสื่อการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผู้เรียน

ระดับนอกเหนือห้องเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอน

ระดับนอกเหนือห้องเรียนนี้ นอกจากผู้มีส่วนร่วมใน 2 ระดับที่กล่าวแล้ว ยังรวมถึงฝ่ายนโยบาย ผู้บริหาร พ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชนและฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุป การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 20-21)

ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้มีความสมดุลเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการ จะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน
4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด ความสนใจ
5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้คือ แลกเปลี่ยนความรู้ ถกทอความคิด พิชิตปัญหาาร่วมกัน

6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สารที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนไม่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ครูต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

7. สารและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

8. กระบวนการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ 2543 : 21-22)

ตอนที่ 5 กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ

สมน อมรวิวัฒน์ (2544 : 1-2) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนและธรรมชาติเป็นชุมชนทรัพยากรที่เราสามารถค้นพบความรู้ได้ไม่รู้จำกัด เราเรียนรู้จากชุมชนในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ประวัติ ประเพณี พิธีกรรมของชุมชน แหล่งเรียนรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม งานอาชีพ การทำมาหากินในชุมชน เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อชีวิตคนในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่รัฐและประชาชนจัดตั้งขึ้น เช่น อุทยานการศึกษาในวัดและในชุมชน อุทยานประวัติศาสตร์ อุทยานแห่งชาติทางทะเล อุทยานแห่งชาติในท้องถิ่นแถบภูเขา ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปาชีพ ศูนย์เยาวชน ศูนย์หัตถกรรมชุมชน หอสมุดห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์สถาน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเกี่ยวกับพืช สัตว์ ดิน หิน แร่ เป็นต้น แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวตั้งอยู่ทั่วประเทศ มีการจัดการที่ดี บรรยากาศน่ารื่นรมย์ มีวิทยากรที่สามารถให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสนใจได้อย่างดียิ่ง

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนอีกประเภทหนึ่ง เป็นสถาบันของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ในวิถีชีวิตและการทำมาหากินในชุมชน เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญในวัด ซึ่งเป็นสถานที่ทำบุญตามประเพณี ตลาดร้านขายของชำ ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนชาวบ้าน ลานนวดข้าว โรงงานขนาดเล็กในหมู่บ้าน ป่า ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ชาวบ้านมาหาอาหาร เก็บหน่อไม้ เก็บเห็ด หาปลา ฯลฯ ทุกแห่งหนล้วนเป็นห้องเรียนธรรมชาติที่เปิดกว้าง สร้างบรรยากาศและจินตนาการอันกว้างไกล การนำผู้เรียนออกสู่ชุมชนนั้น นอกจากการได้รับสาระความรู้จากชุมชนแล้ว ยังช่วยให้ทุกคน ทุกฝ่ายของชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี (2543 : 60-61) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้จากคนในชุมชนไว้ว่า ในชุมชนมีผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย มากกว่าครูที่สอนท่องหนังสือมากนัก เช่น ผู้รู้ทางเกษตรกรรม ทางช่าง มีศิลปิน ผู้รู้ทางศาสนา หมอพื้นบ้าน นักธุรกิจ รายย่อย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ ผู้นำชุมชนที่เป็นนักคิด นักศีลธรรม มีปัญญาและความดีมากกว่าใครต่อใครตั้งเยอะแยะในระดับสูง ๆ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ชุมชนให้ทั้งครูและนักเรียนได้เรียนรู้จากครูในชุมชน จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริง ทำจริง จะทำให้การเรียนรู้เข้าไปเชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จะสนุกไม่น่าเบื่อหน่ายที่สำคัญจะเป็นการปรับระบบคุณค่า เติมการศึกษาของเราสอนให้ดูถูกคนที่มีความรู้เหล่านี้ เมื่อผู้รู้ในชุมชนเหล่านี้กลายเป็นครูก็จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรี และความภูมิใจของชุมชนอย่างแรง เป็นการถักทอทางสังคม

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่สามารถทำได้ทันทีคือ การที่โรงเรียน ชุมชน สถาบัน ชุมชน เอกชน องค์กรทุกฝ่ายร่วมมือกันจัดการศึกษาที่ขยายวงกว้างออกสู่ชุมชน และ ธรรมชาติ โดยมีหลักการพื้นฐานความคิดดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา
2. แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้ง สถาบันในชุมชน วิถีชีวิต
3. การทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
4. การเรียนรู้ที่ดีเกิดขึ้นจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยง ประสพการณ์
5. เกิดสังคมการเรียนรู้ และสังคมคุณธรรม
6. การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิด และประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า (สุมน อมรวิวัฒน์ 2544 : 7-8)

ตอนที่ 6 งานวิจัยและงานพัฒนานักกิจกรรมการเรียนรู้

จากการศึกษางานวิจัยและงานพัฒนาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ในลักษณะที่มีการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพบว่า บางโรงเรียนได้ดำเนินการมานานแล้ว ครูอาจารย์บางท่านเริ่มดำเนินการก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ครูอาจารย์บางท่าน โรงเรียนบางแห่ง ชุมชนบางแห่ง เริ่มดำเนินการทดลองทำและพัฒนาต่อ ๆ มา ตั้งแต่เริ่มประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมไว้ดังนี้

การเรียนรู้โดยใช้จุดการศึกษาสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนหรือนอกบริเวณโรงเรียน เพื่อใช้เป็นสื่อกลางให้นักเรียนได้สืบค้นหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นตัวช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้แบบนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน เพราะสิ่งที่เขาได้พบเห็นสัมผัสเป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงกับชีวิตความเป็นอยู่ของเขา เด็กจะไม่เกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจ แต่เด็กเกิดความรู้จริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะออกไปทำกิจกรรมนอกห้องเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติกิจกรรม ให้นักเรียนทำกิจกรรมตามคำแนะนำในสมุดฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ และนักเรียนอาจทำกิจกรรมอื่นที่คิดขึ้นมาเองก็ได้ สิ่งสำคัญคือ การบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปผลการปฏิบัติกิจกรรม ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปความรู้ที่ได้ลงในสมุดฝึกปฏิบัติ เพื่อแสดงถึงความรู้ที่ได้จากการศึกษาเรื่องนั้น ๆ ส่งผลงานให้ครูตรวจ เสนอผลงานโดยการจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการ หรือรายงานปากเปล่า

อาจารย์พิบูล ศรีบุญเรือง ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดสารภีวิทยาคาร อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดทำจุดศึกษาชั้น 10 จุด ได้แก่

1. จุดในลำเหมือง สอนเรื่องระบบนิเวศ
2. จุดสวนดอกไม้ สอนเรื่องพืชดอก
3. จุดพืชไร่ดอก สอนเรื่องพืชไร่ดอก
4. จุดดิน หิน กรวด ทราย สอนเรื่อง ดิน หิน กรวด ทราย ในท้องถิ่น
5. จุดโรงอาหาร สอนเรื่อง สารพิษในอาหาร สิ่งแวดล้อมด้านโภชนาการ
6. จุดแหล่งน้ำในโรงเรียน สอนเรื่อง แหล่งน้ำ การใช้แหล่งน้ำในโรงเรียน และท้องถิ่น
7. จุดสังเกตให้ตีมีความรู้ สอนเรื่อง ทักษะการสังเกต สิ่งแวดล้อม ครอบครัว
8. จุดศึกษาชุมชน สอนเรื่อง ชุมชน ปัญหา และการแก้ไขปัญหาในชุมชน
9. จุดสมุนไพรบ้านเรา สอนเรื่อง พืชสมุนไพร
10. จุดประหยัดพลังงานไฟฟ้า สอนเรื่อง การใช้เครื่องไฟฟ้าอย่างประหยัด

การจัดการเรียนการสอนแบบนี้ ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องใกล้ตัว สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ได้สัมผัสของจริง เกิดความเข้าใจง่าย เกิดความรู้ สามารถจดจำได้ลึกต่อเนื่องยาวนาน อีกทั้งยังกระตุ้นและปลูกฝังให้เด็กรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองทุกเวลา และสถานที่ สามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่

พ่อแม่ ครอบครัว และชุมชนของตนเอง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามมา
จุดศึกษาบางจุดยังเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ (พิบูล
ศรีบุญเรือง : 2542 : 26-27)

อาจารย์วินัย มั่นใจ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดอินทาราม “โกวิทอินทราทร” ตำบล
หนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี ได้ทำงานร่วมกับชุมชน นำชุมชนเข้ามามี
ส่วนร่วมจัดการศึกษาในโรงเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จุดเริ่มต้นคือ โรงเรียนเปิดโอกาส
ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด
นโยบายโรงเรียนก่อน พร้อมร่วมกันจัดทำธรรมนูญโรงเรียน วางแผนการดำเนินงาน
ทำแผนการเรียนการสอน บริหารจัดการ ประเมินคุณภาพการเรียนการสอนของครูและ
นักเรียน และที่สำคัญการจัดซื้อจัดจ้างแต่ละครั้งผู้ปกครองจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย
ทุกครั้ง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและบริสุทธิ์ยุติธรรม

ผู้ปกครองนักเรียนอาจเข้ามาในโรงเรียนในรูปของการเป็นอาสาสมัคร เป็นคณะ
กรรมการประจำห้องเรียน ทำหน้าที่ด้านการพัฒนา ปรับปรุงห้องเรียน ส่งเสริมการ
เรียนรู้ร่วมกับครู ใครมีความรู้ความสามารถด้านใดก็จะเข้ามาช่วยครูสอนในด้านนั้น ๆ
หรือบางครั้งครูก็จะพานักเรียนลงไปเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครองในชุมชน

สำหรับเรื่องหลักสูตร นอกจากจะมีหลักสูตรกลางของกระทรวงศึกษาธิการที่
นักเรียนต้องเรียนแล้ว โรงเรียนยังมีหลักสูตรท้องถิ่นที่เรียกว่า หลักสูตรท้องถิ่นหนองขาว
เช่น การทำข้าวซอมนม ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติจริงร่วมกับชาวบ้านใน
ชุมชน ผลผลิตที่ได้ทั้งหมดส่วนหนึ่งนำมาจำหน่ายในโครงการอาหารกลางวันนักเรียน
และอีกส่วนหนึ่งขายให้กับชาวบ้านโดยตรง ตรงนี้นอกจากครูและนักเรียนจะเกิดกระบวนการ
เรียนรู้แล้ว ยังทำให้นักเรียนได้รู้จักวิธีการบริหารจัดการอีกด้วย (กองบรรณาธิการ
รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย : 2544 : 7)

โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นโรงเรียนสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีนักเรียน 100 คนเศษ ครู 7 คน
ไม่มีครูในพื้นที่ ครูจึงย้ายกันบ่อย ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงขาดความ
ต่อเนื่อง ความสัมพันธ์จึงเป็นแบบขอความร่วมมือมากกว่าการมีส่วนร่วม ในปี 2539
คณะนักศึกษาศรีวิภาเอกจากคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
นำโดย รศ.ดร.มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ ได้เลือกโรงเรียนบ้านไผ่ล้อมเป็นกรณีศึกษา เรื่อง
การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน ครอบครัว โรงเรียนและ
ชุมชน ผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา การทำงานร่วมกับโรงเรียนและการลงพื้นที่
ชุมชนของคณะนักวิจัยมีส่วนอย่างมากในการเชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชนผ่านการทำ
โครงการต่าง ๆ เช่น โครงการโรงเรียนสีขาว โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตโรงเรียนและ

ชุมชน นอกจากนี้นักวิจัยยังได้ช่วยพัฒนาคณะครูโดยการนำความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ ไปเผยแพร่ รวมถึงการจุดประกายแนวคิดเรื่องธรรมนูญโรงเรียนด้วย

การดำเนินการเริ่มจากผู้บริหารลงพื้นที่เยี่ยมเยียนพูดคุยกับชุมชน ตั้งวงกินข้าวปลาอาหารร่วมกัน เพื่อสานสัมพันธ์เข้าหาผู้นำชุมชน ชยายความคิดเรื่องธรรมนูญโรงเรียนด้วยภาษาง่าย ๆ ระยะ 2 เดือนต่อมาก็เชิญทุกฝ่ายเข้าร่วมประชุมทั้งผู้ปกครอง กรรมการโรงเรียนและคณะครู ร่วมประชุมพูดคุยหารือกันเกี่ยวกับเรื่องของโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน ใช้คำพูดง่าย ๆ เช่น อยากให้ลูกเรียนเก่ง เป็นคนดี ไม่ติดยา ท่องสูตรคูณเป็น ฯลฯ พูดคุยกันอย่างหลากหลายและเปิดกว้าง จากนั้นคณะนักวิจัยและคณะครูได้ร่างธรรมนูญโรงเรียนก่อนนำร่างดังกล่าวมาลงความเห็นชอบร่วมกันอีกครั้ง กระทั่งออกมาเป็น “ธรรมนูญโรงเรียนบ้านไผ่ล้อม พ.ศ. 2542” ซึ่งบรรจุวิสัยทัศน์ของโรงเรียนบ้านไผ่ล้อมในอีก 5 ปีข้างหน้า(2542-2545) ไว้ว่า “โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม จะต้องเป็นโรงเรียนชุมชนที่โดดเด่น มีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาเป็นเลิศ มีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ มีครูมืออาชีพ ท่ามกลางชุมชนที่เข้มแข็ง และความร่วมมือเกื้อกูลกันเป็นอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน”

ภายในธรรมนูญโรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายการทำงานในแต่ละด้าน และสิ่งบ่งบอกความสำเร็จอย่างชัดเจน แต่ละจุดเน้นมีกลยุทธ์และมาตรการต่าง ๆ รองรับ เช่น การทำให้นักเรียนทุกระดับชั้นเรียนมีผลสัมฤทธิ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ก็จะใช้กลยุทธ์ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีมาตรการต่าง ๆ เช่น การจัดสัมมนาครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ให้ครูจัดทำและใช้แผนการสอนเชิงยุทธศาสตร์ ให้มีการประเมินการเรียนแบบมีส่วนร่วม จัดสอนซ่อมเสริมและกวดขันการสอน ให้ผู้ปกครองช่วยสอน และให้เด็กจัดแผนการเรียนรู้ ในธรรมนูญโรงเรียนยังมีการระบุหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องไว้อย่างชัดเจนทั้งครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียน นักเรียน

โรงเรียนบ้านไผ่ล้อม เริ่มใช้ธรรมนูญโรงเรียนครั้งแรกเมื่อเดือนพฤษภาคม 2542 โดยนำเอาข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญโรงเรียนมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นแผนงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน แต่ละโครงการจะมีครูรับผิดชอบเป็น การเฉพาะ จะเห็นได้ว่าการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนจะทำให้การทำงานของโรงเรียนมีเป้าหมายชัดเจนขึ้น โดยมีชุมชนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาโรงเรียนด้วย เป็นการคืนโรงเรียนให้กับชุมชน (รติรัตน์ นิมิตรบรรณสาร 2542 : 20-22)

กลุ่มละครการศึกษาอะจิริด ร่วมกับโรงเรียนศรีนครินทรวิทยาสุนทรราช อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา จัดทำโครงการทดลองพัฒนาหลักสูตรการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ชุมชนศึกษาผ่านกระบวนการละคร ด้วยเล็งเห็นถึงศักยภาพของละครในฐานะเครื่องมือในการเรียนรู้ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเรียนรู้หรือที่สนใจ ให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกหัวเรื่อง ที่จะศึกษาร่วมกันจากความสนใจ เตรียมตัวเก็บข้อมูล ใช้วิธีการระดมสมองตั้งคำถาม เพื่อ การเก็บข้อมูล แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เมื่อได้คำถามครอบคลุมและครบถ้วนแล้ว แต่ละ กลุ่มจะวางแผน แบ่งหน้าที่กันในการออกสัมภาษณ์ว่า ใครจะเป็นผู้สัมภาษณ์ จัดบันทึก สังเกตเพื่อทำแผนที่ชุมชน

2. เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในชุมชนแต่ละกลุ่มจะแบ่งพื้นที่กันลงไปเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ในท้องถิ่นตามที่ได้วางแผนไว้

3. วิเคราะห์และสรุปข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และลงพื้นที่มาสรุปผล

4. นำเสนอข้อมูล แลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน และละเอียดที่สุด

5. วิเคราะห์ปัญหาชุมชน ผู้เรียนเลือกประเด็นปัญหาในชุมชนที่มีผลกระทบ ต่อตนเอง และนักเรียนสามารถมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา นั้นๆ ได้จริงเพื่อวางแผนการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม

6. เก็บข้อมูลของประเด็นปัญหาในเชิงลึก เป็นการลงพื้นที่หรือศึกษาข้อมูลซ้ำอีกครั้งในจุดที่เด็ก ๆ เลือกขึ้นมาเป็นประเด็นปัญหา โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้นและหาข้อมูลด้านเอกสารเพิ่มเติม

7. ระดมสมอง คิดหาแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อสร้างทางออกของ ปัญหาอันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม

8. วางแผนปฏิบัติการ เมื่อสรุปเลือกวิธีการแก้ปัญหาได้แล้ว ก็วางแผนงาน และจัดกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการแก้ปัญหาที่เลือกไว้ เช่น การผลิตสื่อรณรงค์รูปแบบต่าง ๆ เช่น ละคร สื่อประชาสัมพันธ์ ฯลฯ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นหันมาตระหนัก ในปัญหาเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่อไป

9. สรุปผลการทำงาน เมื่อดำเนินโครงการครบทุกขั้นตอนแล้ว ต้องมีการสรุปและประเมินผลการทำงานโดยรวมอีกครั้ง และจัดประเมินผลเพื่อทบทวนความรู้และ เน้นย้ำให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดของกระบวนการและเนื้อหา หากต้องการสอบก็ สามารถจัดสอบวัดผลได้

10. ทำรายงานการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กได้บันทึกหรือถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับ จากการเรียนในเชิงวิชาการ ครูอาจจัดให้เด็กทำรายงานหนังสือเล่มเล็ก หนังสือส่วนตัว นำไปสัมพันธ์วิชาภาษาไทย (แบบมุ่งประสบการณ์ภาษา) ก็ได้

ผลการดำเนินงานตามโครงการสามเดือนพบว่านักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เห็นว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องสนุก ตั้งใจเรียนในวิชาอื่น ๆ มากขึ้น สนใจสิ่งรอบตัวมากขึ้น พัฒนาบุคลิกภาพไปในทางที่ดีขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งรอบข้างได้อย่างเป็นองค์รวมไม่แยกส่วน ในส่วนของครูผู้สอนสามารถสร้างทัศนคติใหม่ในการสอนโดยใช้กิจกรรมอันหลากหลาย ลดบทบาทการเป็นผู้บอกความรู้ สามารถวางแผนกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ (กลุ่มละครการศึกษาอะจิริด 2542 : 21-23)

โรงเรียนบ้านผาจีบ (คุรุราษฎร์อนุกุล) ตั้งอยู่บ้านผาจีบ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งแล้ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ มีครู 8 คน นักเรียน 80 คน ซึ่งมาจากครอบครัวเกษตรกร มีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวปีละ 15,000 บาท โรงเรียนบ้านผาจีบได้รับการเอาใจใส่ดูแลและร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวบ้านในชุมชน จนกระทั่งสามารถพัฒนาโรงเรียนและชุมชนไปได้พร้อม ๆ กัน โดยเริ่มต้นสร้างศรัทธาด้วยการที่ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูซึ่งไม่ใช่คนในท้องถิ่น ชักชวนญาติและเพื่อน ๆ ของครูมาร่วมบริจาคสิ่งของให้กับทางโรงเรียน จนชาวบ้านเกิดความรู้สึกว่าแม้ครูไม่ใช่คนในพื้นที่ แต่ก็ยังทุ่มเททำสิ่งที่ดีงามเพื่อโรงเรียน ต่อจากนั้นก็สร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความคิดในการพัฒนาโรงเรียนให้ชาวบ้านเข้าใจว่าโรงเรียนคือ ชีวิต ผู้ใหญ่บ้านแม้จะอายุมากแล้ว แต่ก็ยังเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นตัวอย่างให้แก่เด็ก ๆ และชาวบ้านเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษา มีการจัดตั้งคณะกรรมการโรงเรียนจากผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน 10 คน มีคณะที่ปรึกษา 68 คน เป็นการดึงให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมให้มากที่สุดในการแสดงความคิดเห็น การร่วมกำหนดแผนงานบริหารและการทำงาน โดยตัวแทนที่ปรึกษาและคณะกรรมการต่าง ๆ ชาวบ้านจะเลือกกันขึ้นมาเอง มีวาระคราวละ 2 ปี ผลงานที่ร่วมมือกันได้แก่ การสร้างถนนคอนกรีตในโรงเรียน สนามวอลเลย์บอล ห้องสมุด เสาธง สนามเด็กเล่น โรงอาหาร สวนหย่อม และน้ำตกเพื่อการศึกษา ห้องประชุม ห้องปฏิบัติการทางภาษา ดึงเก็บน้ำ ที่เผาขยะ บ่อเลี้ยงปลาซีเมนต์ เล้าไก่ ปลุกสวนมะขาม ปลุกสวนสัก ชุดบ่อเลี้ยงปลา ปลุกสวนกล้วยน้ำว้า นอกจากนี้ยังแบ่งเงินรายได้ของวัดจากการทอดผ้าป่าและกฐินมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนด้วย มีการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามาดูบรรยากาศการเรียนการสอนในชั้นเรียน นอกจากการเรียนรู้อยู่ตามหลักสูตรให้มีคุณภาพแล้ว ชาวบ้านยังขอให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนอาชีพของคนในท้องถิ่นแก่เด็ก เพราะเด็กส่วนใหญ่เรียนจบ ป.6 แล้วไม่ได้เรียนต่อคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีมติให้โรงเรียนเปิดสอนวิชาชีพเสริมให้แก่เด็ก ได้แก่ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลุกผัก ทำสวนเกษตร การทอกระตุก การทำผ้าตีนจก และการทำขนมจีน ในส่วน

ของวิชาชีพที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น โรงเรียนจะนำชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในด้านนั้น ๆ มาเป็นผู้สอน และจากที่ผ่านมามีพบว่า เด็กนักเรียนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และสร้างเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองได้ (กฤษฎา ดวงเปรม 2543:24-26)

โรงเรียนตลิ่งชันวิทยา เป็นโรงเรียนมัธยมขนาดกลาง มีนักเรียนประมาณ 850 คน ตั้งอยู่ที่ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มี 35 ห้องเรียน มีครู 41 คน เป็นโรงเรียนที่ไม่มีรั้ว สถานที่กว้างขวาง อาคารเรียนตั้งอยู่ท่ามกลางต้นไม้เขียวชอุ่ม ร่มรื่น บริเวณโรงเรียนสะอาด ปราศจากขยะ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนดีมีคุณธรรม รักธรรมชาติ ส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ไว้มาก ทำงานกับชาวบ้านได้ดี ได้รับความร่วมมือจากวัดและชุมชนดีมาก มีนโยบายดึงครูในพื้นที่กลับบ้าน ทำให้ความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชนดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะมีวัดอยู่ใกล้โรงเรียน 4 แห่ง วัดให้ความช่วยเหลือโรงเรียนโดยการมาช่วยสอนพุทธศาสนาและช่วยเหลือด้านปัจจัยอื่น ๆ คณะครูมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน มีการผสมผสานวิธีสอนแบบใหม่ และแบบมุ่งเนื้อหาวิชา ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักคิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น การทำโครงงาน การสอนทักษะชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยใช้บริเวณโรงเรียนเป็นสถานที่ปฏิบัติทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ฝึกทำงานอาชีพต่าง ๆ ลูกค้ำคือ ครูในโรงเรียน และผู้ปกครองในชุมชน

นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ฐานะยากจน ภารกิจประจำวันของนักเรียนคือการแบ่งพื้นที่กันรับผิดชอบความสะอาดบริเวณโรงเรียน โดยไม่ต้องมีครูมาควบคุม เมื่อมาถึงโรงเรียนจะช่วยกันเก็บขยะมากองรวมไว้ ครูที่รับผิดชอบในเรื่องนี้จะขับรถมาขนขยะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นใบไม้แห้ง ไปกองไว้ทำปุ๋ย เป็นแหล่งให้นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ด้วย ครูกับนักเรียนมีความผูกพันกันสูงมาก แบ่งหน้าที่ครูรับผิดชอบนักเรียนเป็นโซน ๆ ออกเยี่ยมเด็กตามบ้าน ครูจะรู้จักเด็กอย่างใกล้ชิดลึกซึ้ง และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหเกี่ยวกับเด็ก จากกระบวนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมดังกล่าว ส่งผลให้นักเรียนมีศักยภาพในการทำงาน รู้จักคิดที่จะช่วยเหลือผู้ปกครองในช่วงเวลาปิดภาคเรียน เช่น รับจ้างในไร่นา เลี้ยงวัว ปลูกผัก ทำงานตามโรงเรียน มีน้ำใจที่จะช่วยงานครูและช่วยงานโรงเรียนอย่างเต็มที่ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของโรงเรียนและของประชาชนจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างดี โรงเรียนแห่งนี้จึงเป็นของหมู่บ้าน ชุมชน โดยมีชุมชนเป็นรั้วที่ดีให้แก่โรงเรียน (สมศรี กิจชนะพานิชย์ 2542 : 36-37)

बारमेศ वरवल्लभ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของ อบต. องค์กรในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อหาทางช่วยให้นักเรียนสามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มฝึกอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินการวิจัยโดยจัดเวทีสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็ก ผู้ปกครอง ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่หลายครั้ง ทำให้ชาวบ้านได้รับฟังปัญหาจากการทำกิจกรรมของเด็กและถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ให้เด็กนำไปใช้แก้ไขปัญหาพร้อมสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ เช่น เอื้อเฟื้อสถานที่สำหรับการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนงบประมาณ 1 หนึ่งบาท เป็นกองทุนให้เยาวชนแต่ละกลุ่มกู้ยืมไปลงทุน และหน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรและพัฒนาชุมชน มอบพันธุ์ปลาให้กลุ่มเยาวชนฟรี พร้อมให้คำแนะนำในการเลี้ยง ทำให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมได้อย่างไม่ติดขัด ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือจากทุกฝ่าย เป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้โครงการฝึกอาชีพของกลุ่มนักเรียนโรงเรียนบ้านศรีสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ดำเนินไปได้อย่างมีคุณภาพ เพิ่มผลผลิตและรายได้ให้นักเรียนจากการนำผลผลิตไปขายที่ตลาด ปัจจุบันนักเรียนมีเงินทุนสำรอง 3 หนึ่งบาท การวิจัยนี้ยังทำให้เด็กหลายคนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัย จากการที่ครูบาร์เมศให้นักเรียนเก็บข้อมูลทุกเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเกษตรที่พวกเขาทำอยู่คิดวิเคราะห์ สรุปงาน นำเสนอผลงานในเวทีประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ด้วยตนเอง ตลอดจนเป็นวิทยากรดำเนินการประชุม ในแต่ละปีกิจกรรมของกลุ่มไม่ได้จบไปพร้อมกับเด็กที่สำเร็จการศึกษา แต่จะถูกถ่ายทอดมาให้รุ่นน้องเป็นทอด ๆ โดยรุ่นพี่แต่ละกลุ่มจะเตรียมรุ่นน้องเพื่อมารับผิดชอบแทน ขณะเดียวกันก็ชักชวนรุ่นน้องชั้น ม.1 ที่อยู่ในพื้นที่มาเข้ากลุ่มเพิ่มเติม ขณะที่รุ่นพี่ที่จบออกไปก็แวะเวียนมาให้คำปรึกษาแนะนำในเรื่องต่าง ๆ แก่รุ่นน้องอยู่เป็นประจำ (กองบรรณาธิการ สารานุกรม 2544:82-83)

ภาควิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏลำปาง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชาศิลปศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณวัตถุ สถานที่วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วม การวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า ชุมชนบ้านไหล่หินมีปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วอยู่หลายประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ทั้งครู ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ กรรมการโรงเรียน ผู้อาวุโส นักเรียนและประชาชน ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนเห็นค่าและร่วมกันอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน ชุมชนมีภูมิปัญญาในการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน และมีทรัพยากรที่ช่วย

ส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าของโบราณเหล่านั้น การวิจัยในระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปศึกษา คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย กำหนด อาจารย์ใหญ่ ครูสอนศิลปะ ครูสอนคอมพิวเตอร์ ผู้อาวุโสและช่าง ร่วมกันกำหนดรายละเอียด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและสื่อการสอน การออกแบบหลักสูตรอยู่บนพื้นฐาน แนวคิดการสอนศิลปะเชิงหลักการพื้นฐาน ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ศิลปะโดยบูรณาการสอน 4 ด้านเข้าด้วยกัน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์สุนทรียศาสตร์ และการปฏิบัติงานศิลปะ เพื่อให้นักเรียนเกิดความชื่นชมและมองเห็นคุณค่าของงานศิลปะ โดยนำคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมาใช้ในหลักสูตร เพื่อทำหน้าที่นำเสนอสื่อประสม เช่น ภาพกราฟฟิค ภาพเคลื่อนไหว และวีดิทัศน์เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนได้ตลอดเวลา การเรียนศิลปะภายใต้หลักสูตรนี้จะไม่จำกัดเฉพาะในชั่วโมง นักเรียนมีโอกาสค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการออกไปศึกษานอกสถานที่ เช่น การดูของจริงจากโบราณสถานภายในวัดใกล้บ้าน พูดคุยกับช่างอาวุโส ซึ่งจะทำให้ นักเรียนได้อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น ขณะที่บทเรียนจากคอมพิวเตอร์ช่วยสอน จะเชื่อมโยงโบราณวัตถุสถานกับศิลปะแขนงอื่นเข้าด้วยกัน อาทิ เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานจะขึ้นมาเป็นภาพ โดยมีเสียงดนตรีพื้นเมืองประกอบและมีอักษรพื้นเมืองประกอบเนื้อหาภาษาไทยให้นักเรียนเลือกอ่าน (กองบรรณาธิการ สานปฏิรูป 2544 : 94-95)

โรงเรียนบ้านสันมะเค็ด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นโรงเรียนในโครงการป่าชุมชนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นโรงเรียนเล็ก ๆ สภาพกลางเก่ากลางใหม่ สภาพห้องเรียน อุปกรณ์การเรียนค่อนข้างทรุด แต่สิ่งที่ครูกับเด็ก ๆ ทำร่วมกันไม่ได้โทรตามสภาพห้องเรียน หากเป็นกิจกรรมที่สะท้อนแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก ตอนบ่ายของทุก ๆ วัน นักเรียนชั้น ป. 5 และ ป.6 จะทำกิจกรรมค้นหาความจริงมาแล้วให้เพื่อนในห้องเรียนได้ฟังกัน เช่น ในการศึกษาเรื่องสมุนไพรในชุมชน เด็ก ๆ ออกมารายงานหน้าชั้นที่ละกลุ่มอย่างฉะฉานถึงความรู้ที่ได้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน รอบ ๆ ห้องเต็มไปด้วยผลงานของเด็ก ๆ ที่เขียนอธิบายถึงสมุนไพรชนิดต่าง ๆ พร้อมวาดรูประบายสีใส่ฝีมือไว้เต็มที่ ถ่ายทอดความรู้สึกและการเห็นคุณค่าของสมุนไพรของชุมชนไว้โดยสมบูรณ์

ตัวอย่างงานเขียนของเด็ก ๆ เช่น “เวลาที่เราเข้าไปหาหน่อไม้ ก็เป็นการทำลายธรรมชาติ เพราะเวลาที่เราเข้าไปหาหน่อไม้หนึ่งหน่อ แทนที่มันจะขยายเป็นกอ แต่เราไปขุดเอามาขายก็เหมือนกับว่าเราได้ทำลายต้นไม้ไปทั้งกอ”

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านสันมะเค็ด นอกเหนือจากเรื่องการเรียนรู้แล้ว คือ เรื่องการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของเด็ก ๆ กรณีการส่งเด็กเข้าไปนั่งคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเรื่องสมุนไพรหรือเรื่องอื่น ๆ ในความเป็นจริงแล้ว ชุมชนบ้านสันมะเค็ดได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนอีกมากมาย (อมรวิชัย นาคทรพรพ 2541 : 56-58)

โรงเรียนบ้านน้ำท่วม ตำบลเปือย กิ่งอำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในพื้นที่ยากจน ได้ร่วมกับชาวบ้านพัฒนาสหกรณ์ออมทรัพย์ในชุมชน ช่วยฝึกอบรมสมาชิกและกรรมการสหกรณ์ พร้อมกับจัดกิจกรรมสหกรณ์ออมทรัพย์ในโรงเรียนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ระบบสหกรณ์ควบคู่กับการสอนวิชาทำมาหากินในชุมชน เช่น การทอดผ้า เลี้ยงปลา เพาะเห็ด ทำอิฐ ปัจจุบันสหกรณ์ออมทรัพย์บ้านน้ำท่วม สามารถจัดสวัสดิการคุ้มครองชีวิต การรักษาพยาบาลให้คนในชุมชนมีการดำเนินธุรกิจร้านค้า ปั้นน้ำมัน มีการให้ทุนการศึกษาเด็ก ๆ ที่มีความสามารถ มีการนำคนในหมู่บ้านออกไปรู้จักเครือข่ายพื้นที่ต่าง ๆ ที่ทำงานลักษณะเดียวกัน

อาจารย์คำตัน เดชผล ครูโรงเรียนบ้านน้ำท่วมชี้ประเด็นที่น่าสนใจว่าเมื่อมาถึงตรงนี้บทบาทของชาวบ้านก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่จะทำอย่างไรเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียน จะทำอย่างไรเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขการพัฒนาเด็กในหมู่บ้านให้เด็กได้รับในสิ่งที่สมควรได้รับเหมือนเด็กอื่น ๆ

นี่คือพลังชุมชนที่โรงเรียนเข้าไปช่วยกระตุ้นให้มีกำลังวังชาขึ้นในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ และที่สุดแล้วพลังนี้ก็กลับมาเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนและเด็ก ๆ (อมรวิชัย นาคทรพรพ 2541:75-76)

โรงเรียนอนุบาลวัดไตรรัตนาราม แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนการกุศลของวัด พระครูรัตนภิรักษ์ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือบุตรหลานของชุมชนและให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยบางช่วงมองครูจะพานักเรียนไปศึกษาเรียนรู้ที่วัด มีพระสงฆ์คอยอำนวยความสะดวก และทำหน้าที่เป็นครูชี้นำ ชี้นำการเรียนรู้เรื่องธรรมชาติ ธรรมะ ศีลธรรม จริยธรรม โบสถ์เสมาธรรมจักร ซ่อฟ้า พระพุทธรูป พุทธประวัติ ฯลฯ ตลอดจนมีการเล่านิทานพร้อมกับยกตัวอย่าง พระพุทธรูปลงมือจัดรูปแบบกระบวนการเรียนการสอน ประเมินคุณภาพผู้เรียน จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง มีรูปแบบการสอนแปลก ๆ สาระการสอนจะเน้นเรื่องพุทธประวัติ การสวดมนต์ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีผู้นำชุมชนและผู้ขับรถจักรยานยนต์รับจ้างในระแวกโรงเรียนยังให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี กล่าวคือ มีการสนับสนุนด้านการเงินและวัสดุ

อุปกรณ์การเรียนการสอน มีการพาเด็กลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน พาเด็กไปดูการขายของที่ตลาด ดูการทำรองเท้า เป็นต้น พร้อมทำหน้าที่เป็นผู้บรรยาย ให้ความรู้แก่เด็กด้วยตนเอง และพาเด็กลงชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้สร้างความเขียวชอุ่มให้ชุมชน (กองบรรณาธิการ รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย 2543 : 4)

โรงเรียนบ้านบางกะปิ กรุงเทพมหานคร เห็นความสำคัญของการประสานงานและร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา เช่น กรณีของนายสมพงษ์ เพลินใจ มีความรู้ด้านวิศวกรรมไฟฟ้า ตอนแรกอาสาซ่อมตู้ทำน้ำเย็นของโรงเรียน ต่อมาจึงมาสอนเด็กในด้านไฟฟ้า ทุกวันอังคารและวันพฤหัสบดี วันละ 4 ชั่วโมง โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายเพราะตระหนักว่ามาทำประโยชน์ให้บุตรของตนและบุตรหลานของเพื่อน ๆ กรณีของนายปรีชา เอ็มโอช เป็นกรรมการศึกษาของโรงเรียน เป็นเจ้าของบริษัทคอมพิวเตอร์ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ของบริษัทมาสอนวิชาคอมพิวเตอร์ระดับชั้น ป.1 ถึง ม.3 ที่โรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนไม่มีครูสอนด้านนี้เลยขอเข้ามาช่วยสอนแทน พร้อมนำบุตรทั้ง 3 คน เข้ามาเรียนต่อในโรงเรียนความสัมพันธ์ของเด็กเป็นไปได้อย่างดี เด็กชอบเด็กสนใจ และอยากเรียนหนังสือมากขึ้นบทบาทของผู้ปกครองนอกจากเข้าร่วมจัดการศึกษาในโรงเรียนแล้ว ผู้ปกครองบางคนที่ทำหน้าที่กรรมการศึกษายังทำหน้าที่ช่วยเหลือดูแล เสนอแนะปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการและการเรียนการสอน ค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งที่มาใช้จ่ายค่าจ้างเจ้าหน้าที่ได้จากชมรมศิษย์เก่าโรงเรียนเป็นผู้ให้ทั้งหมดนอกจากผู้ปกครองจะมาช่วยสอนด้านไฟฟ้าและคอมพิวเตอร์แล้ว ยังมีการสอนภาษาจีนงานฝีมืองานประดิษฐ์ต่าง ๆ ตลอดจนการสอนศาสนาอิสลามโดยวิทยากรจากมัสยิดที่ตั้งในชุมชนอีกด้วย (กองบรรณาธิการ รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย 2543 : 13)

กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของพ่อแม่ ผู้ปกครองจำนวน 400 คน เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2543 เรื่อง พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรมีบทบาทอย่างไรในการจัดการศึกษาของลูกหลาน “ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ” สรุปได้ดังนี้

ด้านการวางแผนการศึกษา พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษา จัดการศึกษาและพัฒนาแนวคิด จัดกิจกรรมส่งเสริมและแก้ไขเด็กที่มีปัญหา ปรึกษาหารือกับครูผู้สอนรายวิชาหลัก พบปะกันระหว่างครูกับผู้ปกครองและผู้ปกครองกับผู้ปกครองด้วยกัน

ด้านการพัฒนาโรงเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประสงค์จะเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน เพื่อมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนด้านต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร การเรียนการสอน งบประมาณ เป็นต้น

ด้านหลักสูตร หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ถ้าสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดหลักสูตรได้ จะทำให้หลักสูตรสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เสนอจัดตั้งกลุ่มครู ผู้ปกครอง เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางและวิธีปฏิบัติ เพื่อให้หลักสูตรตรงกับความต้องการมากที่สุด

ด้านการเรียนการสอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ได้ให้ข้อคิดว่าภารกิจหลักที่สำคัญของโรงเรียนและครูที่ดำเนินการไปแล้วและใช้การประเมินผลผู้เรียนเป็นตัวชี้วัด ยังขาดความสมบูรณ์ในการประเมินตัวผู้สอน และควรให้พ่อแม่เป็นผู้ประเมินส่วนนี้ เพื่อจะได้ทราบถึงคุณภาพและมาตรฐานของครู ควรให้บทบาทพ่อแม่ในการวิพากษ์วิจารณ์การสอนของครูได้โดยไม่มีผลกระทบต่อเด็กที่เรียนอยู่ในโรงเรียน

ด้านการปกครอง พ่อแม่ ผู้ปกครอง เห็นว่าสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนยังมีสิ่งล่อใจนักเรียนค่อนข้างมาก เช่น สถานะเรียงมัยประเภทต่าง ๆ ศูนย์การค้า สถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ สำหรับกรณี ทะเลาะวิวาทระหว่างโรงเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรร่วมเป็นเครือข่ายกับฝ่ายปกครองของโรงเรียน เมื่อพบเหตุการณ์ดังกล่าว จะได้ติดต่อกับฝ่ายปกครองได้ทันที (กองบรรณาธิการ รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย 2543 : 6)

อาจารย์อุทัย มงคลสิน ครูต้นแบบปี 2541 โรงเรียนบ้านโป่งกิ กิ่งอำเภอยะยง เชียงรุ่ง จังหวัดเชียงราย จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้โครงงานระบบนาข้าว และแปลงผัก เป็นตัวเชื่อมของการตั้ง ผู้ปกครองและชุมชนใน 2 หมู่บ้าน 600 หลังคาเรือน เข้ามาร่วมจัดการศึกษา ระยะแรกผู้ปกครองต่อต้าน แต่ด้วยความมั่นคงและตั้งใจจริงในการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเห็นความสำคัญเด็กมีความรู้ความสามารถที่จะไปแข่งขันกับเด็กโรงเรียนอื่น ๆ ได้อย่างสบาย ผลการเรียนรู้ในชุมชนของเด็กให้ประโยชน์กลับสู่ชุมชนเป็นอันมาก เช่น ชุมชนเกิดความตระหนักของพิษภัยในการใช้ยาปราบศัตรูพืช เกิดทัศนคติและการเรียนรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเป็นปกติสุขมากยิ่งขึ้น การทำงานร่วมกันระหว่างครูนักเรียนและชุมชน เริ่มจากการวางแผนร่วมกันก่อนว่าเราจะทำอะไร ทำไม่ถึงทำและถ้าทำเสร็จแล้วเราและชุมชนจะได้อะไร ประสานงานกับชุมชน ลงพื้นที่จริงบางครั้งผู้ปกครองมาลงพื้นที่กับเด็ก ศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเรียนที่สนุก สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก เด็กรู้จักการวางแผน วิเคราะห์และหาเหตุผลด้วยตนเอง เก็บรวบรวมผลงานไว้ทุกชิ้น แล้วนำมาจัดนิทรรศการให้เด็กและผู้ปกครองชม การประเมินผลจะประเมินโดยครู เด็ก และผู้ปกครอง (กองบรรณาธิการ รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย 2544: 5)

อุดม คำชาติ (2544 : 15-18) ได้ดำเนินงานวิจัยและพัฒนาเรื่อง รูปแบบ การปฏิรูปโรงเรียนทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนจังหวัดน่าน ตามโครงการ โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยในด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนพบว่า โรงเรียน บ้านสบซุ่น อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ได้ร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการทำไร่บน ดอยแบบยั่งยืน เนื่องจากหมู่บ้านสบซุ่นเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนที่ราบแคบ ๆ ในหุบเขา ราษฎร 256 ครอบครัวประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะการทำไร่ตาม เทือกเขา เป็นการทำไร่แบบเลื่อนลอย บางครั้งเกิดการทะเลาะวิวาทกันในการแย่งพื้นที่ ในการทำไร่ โรงเรียนตระหนักในปัญหาดังกล่าวประกอบกับทางโรงเรียนมีพื้นที่บนภูเขา 3 งาน จึงใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยทุกวันศุกร์ในภาคเช้า คณะครู นักเรียนชั้นประถม ศึกษาปีที่ 1-6 ทุกคน และผู้ปกครองจะมาช่วยกันทำไร่ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมก็จะ ช่วยกันดายหญ้า เดือนมิถุนายนก็จะทำการปลูกข้าวไร่และปลูกพืชอื่น ๆ แซม ได้แก่ บวบ แตง แตงลัก อ้อย พักทอง ถั่ว พืชข้างอกมีลำดับขั้นมาก็ร่วมกันดายหญ้า นักเรียนนำมูลสัตว์มาทำปุ๋ยใส่ไร่ สังเกตความเจริญเติบโต ความเปลี่ยนแปลง ปัญหา ต่าง ๆ นำมาอภิปรายแก้ไขปัญหา กลางเดือนตุลาคมก็ร่วมกันเกี่ยวข้าว ตากแดดให้แห้ง นำมาตีแล้วเก็บข้าวใส่ ยุ้งฉาง นำข้าวมาสีในวันโกน เก็บผักมาทำอาหารคาวหวานเพื่อ ทำบุญข้าวใหม่ร่วมกันในวันพระ รับประทานอาหาร สังสรรค์ ชมนิทรรศการทำข้าวไร่ อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความสุข ความภาคภูมิใจในผลงานร่วมกัน กิจกรรมการทำข้าวไร่บนดอยของคณะครูผู้ปกครองและนักเรียนโรงเรียนสบซุ่น เป็น กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ชั้น ป.1 ถึง ป.6 ได้เรียนรู้กับผู้ปกครองที่มาช่วยทำไร่และเรียนรู้จากคณะครูด้วย ขณะเดียวกันั้นคณะครูของโรงเรียนก็มุ่งสาธิตการทำไร่แบบยั่งยืนให้แก่ผู้ปกครองนักเรียนด้วย เพื่อให้ ผู้ปกครองได้เรียนรู้ถึงการบำรุงดิน การทำไร่โดยไม่ใช้สารพิษหรือสารเคมีใด ๆ หยุดการ ทำไร่แบบเลื่อนลอย ทำไร่ในที่เดิมของตนเอง ปัญหาการแย่งที่ทำกินก็จะหมดไป กิจ กรรมการทำไร่บนดอยของโรงเรียนบ้านสบซุ่นจึงเป็นความร่วมมือในการทำกิจกรรมที่มี ความงดงาม มีการเรียนรู้แบบบูรณาการเชื่อมโยงทุกด้าน ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วม กันตามวิถีชีวิตจริงและเรียนรู้อย่างมีความสุข

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน จะเห็นได้ว่า ผู้บริหาร ครูอาจารย์ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ประชาชน นักเรียน และองค์กรต่าง ๆ หลายแห่งในประเทศไทย ยังมีความตระหนักใน หน้าที่ ความรับผิดชอบ ในความเป็นพลเมืองไทย ในการสรรค์สร้างแนวความคิด ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ในการส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้อย่าง

เป็นรูปธรรม ตามบริบทของชุมชน ก่อให้เกิดความงดงามในสถาบัน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ อย่างหลากหลายน่าสนใจและน่าปลื้มปิติอย่างยิ่ง ฉะนั้นการสรรค์สร้างแนวความคิดและการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนางาน สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคมไทย จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะงานวิจัยที่ร่วมมือกันอบรมบ่มเพาะให้เด็กเยาวชนของไทยได้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นการวิจัยเพื่อหารูปแบบกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน กรณีผลิตภัณฑ์เดววัลย์ บ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะกระบวนการวิจัย การดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนผลการวิจัยตามบริบทของท้องถิ่น จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อโรงเรียน นักเรียนและชุมชนในการเรียนรู้ร่วมกัน ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ฝึกฝนการสร้างงาน สร้างรายได้ สอดคล้องกับนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาลเป็นตัวอย่างให้โรงเรียนและชุมชนอื่น ๆ นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน ก่อให้เกิดการดำรงชีพแบบพึ่งตนเองและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน อันจะส่งผลให้ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน กรณีผลิตภัณฑ์เดววัลย์บ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ มีองค์ประกอบ ดังนี้

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยดำเนินการเป็น 3 ระยะตามขอบเขตดังนี้

ระยะที่ 1 (เดือนตุลาคม 2543)

1. ศึกษาสภาพของชุมชนเพื่อเลือกพื้นที่ในการวิจัย
2. ศึกษาสภาพปัจจุบันของกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์ สภาพชุมชน สภาพปัญหา และ ความต้องการของสมาชิก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน ความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์บ้านใหม่ การดำเนินการในปัจจุบัน ปัญหา และ ความต้องการของสมาชิก วางแผนการแก้ปัญหา
3. ประชุมจัดทำหลักสูตรผลิตภัณฑ์เดววัลย์ เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน
4. ประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน เพื่อสร้างรูปแบบ ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์ และจัดทำแผนการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน

ระยะที่ 2 (เดือนพฤศจิกายน 2543 ถึงเดือนมีนาคม 2544)

1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ให้แก่นักเรียนตามที่วางแผนไว้ เพื่อทดลองใช้รูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ตามข้อตกลงร่วมมือกัน
2. ประเมินผลการเรียนรู้โดยการทดสอบ สอบถาม สัมภาษณ์ จัดนิทรรศการ แสดงผลงาน สาธิตการสานต่อสาธารณชน และสรุปบทเรียนร่วมกัน

ระยะที่ 3 (เดือนเมษายน ถึง เดือนกันยายน 2544)

1. ติดตามศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์เดววัลย์ เพื่อจะ ศึกษาว่าหลังการเรียนรู้ นักเรียนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับงานผลิตภัณฑ์เดววัลย์อย่างไร

2. ติดตามศึกษาความเคลื่อนไหวของชุมชนและโรงเรียนที่เกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ เพื่อศึกษาข้อมูลความเคลื่อนไหวของโรงเรียนและชุมชนว่าเกิดกิจกรรมความเคลื่อนไหวอะไรบ้าง หลังจากร่วมมือกันในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนและประชาชน เกี่ยวกับงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

3. เผยแพร่ผลการวิจัยให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูอาจารย์ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ และพัฒนางานในโรงเรียน และชุมชน

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัย ณ บ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ กลุ่มคนที่ศึกษาได้แก่ ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 คน นักเรียนจำนวน 38 คน สมาชิกกลุ่มเถาวัลย์ จำนวน 35 คน

กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย

1. นักวิจัยและผู้ช่วยวิจัย นักวิจัยซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยคือ นายอุดม คำชาติ ตำแหน่งอาจารย์ 3 ระดับ 8 คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ ผู้ช่วยวิจัยคือ นายจำลอง จรรย์รัตนกุล ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 รับผิดชอบการสอนวิชางานเลือก

2. กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ ได้แก่

2.1 สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ จำนวน 35 คน ที่ร่วมในการให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นในการพัฒนางานของกลุ่ม การถ่ายทอดการเรียนรู้แก่นักเรียน

2.2 ครูกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ เป็นสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ที่อาสาสมัครมาสอนนักเรียน จำนวน 6 คน ได้แก่

2.2.1 ครูบัวคลี ส่างกันจันทร์ อายุ 52 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลวังชัน ทำหน้าที่ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.2.2 ครูยายจันทร์ ธรรมวงศ์ชัย อายุ 81 ปี อาชีพแม่บ้านและเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.2.3 ครูยายคำป้อ ไชยมงคล อายุ 65 ปี อาชีพแม่บ้านและเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.2.4 ครูป้านิต ก้อนจินดา อายุ 53 ปี อาชีพทำนาและเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.2.5 ครูป้าจำเนียร อินชิต อายุ 54 ปี อาชีพแม่บ้านและเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.2.6 ครูป้าติ่ม ยะนิล อายุ 51 ปี อาชีพค้าขายและเป็นสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.2.7 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 38 คน เป็นกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.3 คณะวิทยากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ประสบการณ์ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ที่มีความชำนาญในงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ ได้มาเป็นวิทยากรเผยแพร่และฝึกทักษะการสานให้แก่ประชาชนที่สนใจในงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ จำนวน 3 คน ได้แก่ นายชุมพล ปวงคำ นายวิชา แถมใจ และนายแดง ปิงสอน ซึ่งทั้ง 3 คน มีอาชีพสานงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

2.4 ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุน ได้แก่ อาจารย์ใหญ่ คณะครู และนักการศึกษา โรงเรียนบ้านใหม่ คณะกรรมการโรงเรียนบ้านใหม่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอวังชิ้น ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนชาวบ้านใหม่ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลวังชิ้น และสมาชิกสภาเทศบาลตำบลวังชิ้น

แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

1. ประเภทของข้อมูล ข้อมูลที่ศึกษารวบรวมมี 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

2. วิธีเก็บข้อมูล

2.1 เก็บข้อมูลโดยตรง จากการประชุมสนทนากับสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ การศึกษาดูงานผลงานของกลุ่ม การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง การทดสอบด้านความรู้เกี่ยวกับงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ของนักเรียน การสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน การให้นักเรียนเขียนถึง ประสบการณ์การเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ และการสัมภาษณ์นักเรียน

2.2 เก็บข้อมูลโดยอ้อม ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับพฤติกรรม การสอนของครู พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์กับนักเรียน ระหว่างนักเรียนด้วยกันและระหว่างครูด้วยกัน สังเกตจากหลักฐานที่ปรากฏตามสภาพจริง

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ผลการทดสอบความรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์บ้านใหม่ วิเคราะห์ข้อมูลค่าร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านพฤติกรรมกาปฏิบัติงาน และชิ้นงานของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการนับจำนวนหรือความถี่ ด้านความพึงพอใจของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนับจำนวนความถี่และค่าร้อยละ ด้านพฤติกรรมการทำผลิตภัณฑ์เดาวัลย์หลังการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนับจำนวนความถี่และค่าร้อยละ ด้านผู้รับการเผยแพร่ วิเคราะห์ด้วยการนับจำนวนความถี่

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ สภาพของชุมชน ความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชน การบริหารจัดการ ความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติกาสานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ พฤติกรรมของนักเรียนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผลิตภัณฑ์เดาวัลย์กับนักเรียน ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ระหว่างครูผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ ระหว่างครูผลิตภัณฑ์เดาวัลย์กับครูในโรงเรียนและนักวิจัย พฤติกรรมของครูและบุคคลที่รับการเผยแพร่

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยกระบวนการสร้างความร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์บ้านใหม่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ปรากฏผลดังนี้

ระยะที่ 1

กิจกรรมที่ 1 ศึกษาสภาพของชุมชนเพื่อเลือกพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประสานงานกับพัฒนาการจังหวัดแพร่ และพัฒนาการอำเภอทุกอำเภอในเขตจังหวัดแพร่ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการรวมกลุ่มของประชาชนในการทำกิจกรรมของชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตพื้นที่จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ลงไปสำรวจศึกษาข้อมูลจากสภาพจริงทุกอำเภอ พบว่า องค์การชุมชนที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในทางเศรษฐกิจโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทุกอำเภอน่าสนใจมาก แต่ละอำเภอมีลักษณะที่หลากหลาย แต่ละองค์การมีความเข้มแข็งแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละพื้นที่ อาทิ เช่น กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มจักสานไม้ไผ่ กลุ่มทอผ้า กลุ่มผ้าหม้อห้อม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร กลุ่มแปรรูปกระดาสา กลุ่มผู้เลี้ยงผึ้ง กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มผู้ปลูกยาสูบ กลุ่มชาวสวนส้ม และกลุ่มผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ จากการพบปะประสานงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประธานกลุ่มสมาชิกกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนในการร่วมมือกันถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านสู่เด็กนักเรียน พบว่า บางพื้นที่ทางโรงเรียนโดยผู้บริหารและครูผู้สอนมีความพร้อมที่จะดำเนินการ แต่กลุ่มองค์กรชุมชนยังไม่พร้อม บางพื้นที่กลุ่มองค์กรชุมชนมีความพร้อมที่จะร่วมมือดำเนินการ แต่ทางโรงเรียนยังไม่พร้อม บางพื้นที่ยังไม่พร้อมทั้งสองฝ่ายและมีหลายพื้นที่ที่มีความพร้อมทั้งสองฝ่ายที่จะร่วมมือดำเนินการ หนึ่งในหลายพื้นที่ที่มีความพร้อมและมีความเป็นไปได้สูงก็คือ โรงเรียนบ้านใหม่ (สมบัติทวี-ประชาสรรค์) ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ และกลุ่มผลิตภัณฑ์เดาวัลย์บ้านใหม่ โดยทั้งทางโรงเรียนและกลุ่มผลิตภัณฑ์เดาวัลย์บ้านใหม่พร้อมที่จะให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดภูมิปัญญางานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ให้แก่ นักเรียน โดยเฉพาะทางโรงเรียนบ้านใหม่ซึ่งเป็นโรงเรียนในโครงการนำร่องโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังชัน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแพร่ และได้รับคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทางโรงเรียนจึงสนใจและ

พร้อมที่จะร่วมดำเนินการ เพราะมองเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นักเรียนจะได้รับประโยชน์อย่างยิ่งจากกิจกรรม ทางโรงเรียนจะได้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ ส่วนประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจะได้ทำประโยชน์เพื่อสังคมหรือส่วนร่วม โดยเฉพาะเด็กนักเรียนในหมู่บ้านจะได้เรียนรู้สืบสานสร้างสรรค์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบไป

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ถาวรลิ้นบ้านใหม่

บ้านใหม่ ตำบลวังขึ้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดบุรีรัมย์ 81 กิโลเมตร บนทางหลวงหมายเลข 1023 ระหว่างกิโลเมตรที่ 80 ถึงกิโลเมตรที่ 81 ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำมูล เดิมบ้านใหม่มีหนึ่งหมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 ต่อมาประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยมากขึ้น เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ทางราชการและประชาชนเห็นพ้องกันที่จะแยกหมู่บ้านเป็นสองหมู่บ้านคือ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 10 ต่อมาตำบลวังขึ้นได้เปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเป็นเทศบาลตำบลวังขึ้น ชาวบ้านบ้านใหม่บางครอบครัวจึงอยู่ในเขตเทศบาลตามสภาพของพื้นที่ชุมชน ประชากรของบ้านใหม่ทั้งสองหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้าง ค้าขาย และมีส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพรับราชการ

การดำรงชีวิตของชาวบ้านใหม่ในอดีต มักจะใช้แต่วัสดุธรรมชาติในการดำรงชีพ ทั้งปัจจัยสี่ และกิจกรรมการประกอบอาชีพต่างๆ ล้วนแล้วแต่ต้องใช้วัสดุธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัวมาใช้อย่างสร้างสรรค์ วัสดุบางอย่างดูไม่มีค่า ไม่ต้องซื้อหาแต่นำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันหรือประกอบอาชีพได้อย่างมีคุณค่ามากมาย ดังเช่นบรรพบุรุษของชาวบ้านใหม่หลายชั่วอายุคน มีวัฒนธรรมการใช้ถาวรลิ้นให้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ถาวรลิ้นชนิดนี้มีขึ้นอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ ตามเรียกสวนไร่นา ป่าละเมาะ เป็นพืชที่มีหัวอยู่ในดิน มีรากยาวแตกแขนงรอบทิศ เลื้อยไปได้ผิวดินเล็กน้อย ส่วนนี้เองที่ชาวบ้านตัดมาใช้ประโยชน์ ส่วนถาวรลิ้นที่อยู่บนดินเส้นจะเล็ก ใบมีลักษณะคล้ายวงรีสีเขียวทึบ มียางสีขาว ถาวรลิ้นชนิดนี้มีชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันหลายชื่อ ได้แก่ พญาเย็น เครือเขาไหล (แตกแขนงยาวเลื้อยไปเหมือนไหลไปได้ผิวดิน) เครือมอก และเครือตุ่นไห (ตุ่นร้องไห้ กล่าวคือ ในอดีตชาวบ้านไปทำสวน ทำไร่เจอที่ตุ่นอาศัยอยู่เรียกว่า ขุดตุ่น ก็ทำการขุดจนได้ตัวตุ่นมา ไม่มีภาชนะอะไรมาใส่หรือขังตุ่นได้เพราะไม่ได้เตรียมมา เนื่องจากตุ่นยังมีชีวิตอยู่เลยดึงเอาถาวรลิ้นชนิดหนึ่งมามัดตุ่นไว้ ตุ่นจะดิ้นจะกัดถาวรลิ้นก็ไม่ขาดชาวบ้านเลยบอกว่า ตุ่นคงแทบร้องไห้หรือตุ่นดิ้นหรือกัดจนร้องไห้

เถาวัลย์ก็ไม่ขาด) ชาวบ้านใหม่ใช้เถาวัลย์ชนิดนี้แทนเชือกในการผูกข้าว ทำร้านสำหรับพืชผักที่ต้องขึ้นร้าน เช่น พืชผักตระกูลถั่ว บวบ ฟัก ฟักทอง ผูกมัดกระท่อมในเรือสวนไร่นา มัดพืชผักเป็นกำเตรียมนำไปขาย มัดหญ้า มัดฟางข้าวนำไปไว้ให้วัวควายกิน และนำมาถักสานเป็นตะกร้าใบใหญ่สำหรับใส่ต้นกล้าหาบไปกองไว้ในนาเพื่อดำนาต่อไป เสร็จจากดำนา ถ้าตะกร้ายังใช้ได้ก็นำไปใส่พืชผลทางการเกษตรอื่น ๆ หรือใส่หญ้านำไปให้วัวควายกิน ถ้าตะกร้ามันเน่า ขึ้นรา ชาติ เสียรูปทรง ไม่สะดวกในการใช้ก็มักจะทิ้งให้เน่าเปื่อยผุพังกลายเป็นปุ๋ย ในฤดูทำนาปีต่อไปชาวบ้านก็มักจะสานขึ้นใช้ใหม่ ปัจจุบันเถาวัลย์ชนิดนี้ยังมีขึ้นอยู่ทั่วไป และมีจำนวนมาก โดยเฉพาะในสวนส้มของชาวสวน เป็นวัชพืชที่ชาวสวนส้มต้องกำจัดออกไปเพื่อความเจริญเติบโตของส้มเขียวหวาน และได้ผลผลิตที่ดีเป็นที่น่าสนใจ

ในปี พ.ศ. 2538 ผู้ใหญ่บัวคลี สังข์กันจันทร์ และกลุ่มราษฎรบ้านใหม่ได้พูดคุยกันถึงงานฝีมือหรืองานหัตถกรรมของคนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งในเขตจังหวัดแพร่ และต่างจังหวัดที่เคยเห็นออกข่าวทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และฟังจากรายการวิทยุ และเคยพบเห็นวางขายตามท้องตลาดทั่ว ๆ ไป ห้างสรรพสินค้า การออกร้านของส่วนราชการ และเอกชนต่าง ๆ จึงสนทนากันถึงการสร้างงานหัตถกรรมของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บัวคลีได้ปรึกษากับพัฒนากรอำเภอ พัฒนาการจังหวัด ครูอาจารย์ในหมู่บ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ในที่สุดก็ได้ข้อมูลถึงทรัพยากรธรรมชาติที่ใกล้ตัว เป็นวัสดุที่ ไม่มีค่า เป็นวัชพืชแต่นำมาใช้ประโยชน์ในบางอย่างได้ จึงมีการทดลองนำเถาวัลย์มาสานตามรูปแบบดั้งเดิมคือ ตะกร้าใส่ต้นกล้า เป็นการสานด้วยเถาวัลย์ที่ตัดมาใหม่ ๆ ยังสดและไม่มีการลอกเปลือกออก จากการเห็นรูปแบบของตะกร้าทุกคนพอใจและเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ชาวบ้านบ้านใหม่จะนำเถาวัลย์มาถักสานเป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน และอาจทำขายสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ปัญหาคือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ตะกร้าจากเถาวัลย์ใช้ได้นานและคงทน ทุกฝ่ายได้ช่วยกันคิดหาทางออกของปัญหา มีการปรึกษาผู้รู้ทั้งหลายท่าน เช่น เจ้าหน้าที่ของอุตสาหกรรมจังหวัดทั้งจังหวัดแพร่และต่างจังหวัด สอบถามกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่สร้างชิ้นงานจากวัสดุธรรมชาติ ในที่สุดก็ได้ความรู้ในการนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการสร้างชิ้นงานจากเถาวัลย์ นั่นคือ ให้นำมาต้มจนเปลือกสุกเปื่อย แล้วลอกเปลือกออก ล้างน้ำให้เถาวัลย์สะอาด นำไปตากแดดจนแห้งแล้วม้วนเก็บไว้ในร่มเงาก่อนนำมาถักสานต้องนำลงแช่น้ำเพื่อให้มันเหนียวนุ่ม ดัดให้โค้งตามรูปทรงได้ สานเสร็จนำไปผึ่งให้แห้งแล้วทาน้ำมันเคลือบเงา ต่อมาได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านงานสานจากอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่มาให้คำแนะนำงานถักสานด้วยเถาวัลย์แก่กลุ่มผู้สนใจ ชาวบ้านใหม่ ผูกให้ชาวบ้านสานตะกร้าสำหรับหิ้วไปจ่ายตลาดหรือใส่ของไปทำบุญที่วัดได้ ชาวบ้านใหม่โดยการนำของผู้ใหญ่บัวคลี สังข์กันจันทร์ พวกกันฝึกสานตะกร้าจนคล่อง พอ

ได้ชิ้นงานก็พากันนำมาใช้ในชีวิตประจำวันใส่ของหิ้วไปทำบุญที่วัดได้หรือใส่ของหิ้วไปในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่สนใจของผู้พบเห็น และคนในหมู่บ้านตำบลเดียวกันก็สั่งให้ทำขายให้ จึงเกิดการสั่งทำ ชื้อขายใช้กันขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ ชาวบ้านใหม่ที่ฝึกสานจนคล่องและชอบในงานนี้มี 35 คน ซึ่งเดิมตอนเริ่มฝึกสานมีคนมาร่วมฝึกหลายคน ต่อ ๆ มาก็หายกันไปหลายคนเพราะไม่ชอบทำและทำไม่ได้ การรวมกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์เถาวัลย์จึงเริ่มขึ้นด้วยสมาชิกจำนวน 35 คนดังกล่าว โดยมีนางบัวคลี่ ส่างกันจันทร์ หรือผู้ใหญ่บัวคลี่เป็นประธานกลุ่ม และยังได้เชิญผู้นำชุมชนและคนที่มีจิตสาธารณะมาร่วมเป็นที่ปรึกษา และกรรมการ เพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการอีก 7 คน รวมเป็น 43 คน มีการระดมทุน ๆ ละ 100 บาท ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกทำผลิตภัณฑ์เสร็จจะขายเองหรือนำมาฝากขายที่บ้านประธานกลุ่ม เมื่อขายได้จะหักกำไรเข้ากลุ่มร้อยละ 5 เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ปัจจุบันมีทุนหมุนเวียน 50,000 บาท การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์เป็นไปด้วยดี นอกจากสมาชิกจะทำตะกร้าตามแบบที่ฝึกฝนแล้ว สมาชิกยังคิดสร้างสรรค์ออกแบบชิ้นงานอีกหลายรูปแบบด้วยตนเอง และบางชิ้นลูกค้าก็ออกแบบมาให้ ผู้ใหญ่บัวคลี่จะทำหน้าที่หาตลาดและรับสั่งสินค้า แล้วแจกจ่ายไปยังสมาชิกซึ่งจะรับงานไปทำที่บ้านทำให้สมาชิกมีรายได้เลี้ยงครอบครัว ส่งลูกหลานศึกษาเล่าเรียน การดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่เป็นไปด้วยดี เป็นที่พึงพอใจของสมาชิก ส่งผลให้ ผู้ใหญ่บัวคลี่ ส่างกันจันทร์ ได้รับการยกย่องเป็นผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัด ได้รับเกียรติบัตรและโล่จากนายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2539 นับเป็นรางวัลเกียรติยศรางวัลแรกที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์และผู้มีส่วนสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มทุกคน

กลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ได้พัฒนารูปแบบชิ้นงานออกแบบใหม่ที่คิดขึ้นเอง และลูกค้าออกแบบมาให้ตามความต้องการอยู่เรื่อย ๆ ส่งผลให้สมาชิกได้ฝึกฝนเรียนรู้พัฒนาฝีมือ เกิดความคิดสร้างสรรค์ทำให้ชิ้นงานมีหลากหลายรูปแบบ และหลายขนาดตามประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ ประเภทตะกร้าหิ้วมีทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีทั้งทรงกลม ทรงรี ทรงสี่เหลี่ยม ประเภทกระเป๋า กระถาง ถาด กระเช้า หมวก โคมไฟ พาน ชันหมาก แจกัน โต๊ะรถจักรยาน รถสามล้อ ราชมรดก เก้าอี้ สัตว์ต่าง ๆ ฯลฯ ชิ้นงานแต่ละชิ้นมีความสวยงาม เป็นวิสัยจากธรรมชาติที่มีเสน่ห์ในตัว เป็นที่พึงพอใจของผู้พบเห็น ในปี 2540 กลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ได้ส่งผลงานเข้าประกวดในงานศิลปาชีพบางไทรครั้งที่ 12 ปรากฏว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 2 การประกวดผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ประเภทผลิตภัณฑ์สิ่งของเครื่องใช้จากเส้นใยพืช จากศูนย์ศิลปาชีพบางไทรในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2540 และเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2542 บ้านใหม่ ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมประเภทการทำผลิตภัณฑ์จากเถาวัลย์ จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ทั้งนี้ก็เพราะว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ได้พิสูจน์ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การรวมตัวของราษฎรในการนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาถักสานพัฒนารูปแบบหลากหลายสวยงามคงทน นำใช้เป็นสิ่งของเครื่องใช้ ของที่ระลึก เครื่องประดับตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีคุณค่า เป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป ทำให้ขายได้จำนวนมาก ราคาไม่แพง ในแต่ละปีกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่มีรายได้เฉลี่ยปีละ 600,000 บาท ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงที่มีลูกค้าสั่งสินค้ากันจำนวนมากจนสมาชิกทำไม่ทัน สมาชิกจึงพยายามถ่ายทอดการถักสานให้แก่คนในครอบครัว และญาติพี่น้อง ทำให้มีแรงงานในการทำมากขึ้น แต่ก็ไม่เพียงพอและคนที่เรียนรู้รับการถ่ายทอดทีหลังก็ไม่เชี่ยวชาญ ฝีมือยังต้องพัฒนาอีกมาก เพื่อให้ ชิ้นงานมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน

ราคาสินค้าหรือชิ้นงานมีตั้งแต่ราคาชิ้นละ 5 บาทไปจนถึง 1,200 บาท ขึ้นอยู่กับขนาด รูปแบบ การใช้วัสดุ ความสวยงาม ความปราณีต ประเภทตะกร้าราคา 20 บาท ถึง 300 บาท รถจักรยาน ราคา 30 บาท ถึง 1,200 บาท สินค้าขายดีทุกประเภท ส่วนใหญ่จะทำตามคำสั่งของลูกค้า ขายได้ตลอดปีที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ตามห้างสรรพสินค้า ตามงานเทศกาลของจังหวัดต่าง ๆ สินค้าที่ขายดียอดขายสูงและมีบริษัทสั่งทำเพื่อส่งออกขายในต่างประเทศ เช่น ไต้หวัน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เยอรมัน และอังกฤษ ได้แก่ จักรยาน ซึ่งมีตั้งแต่ขนาดเล็ก ๆ ที่ใช้ประดับตามโต๊ะทำงาน จนถึงขนาดใหญ่เท่าของจริง ในช่วงภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจสินค้าหลายประเภทยอดขายลดลง แต่ประเภทจักรยานยอดขายดีตลอด สมาชิกกลุ่มมี 3 คน ที่มีความเชี่ยวชาญในการถักสานจักรยาน นางสมคิด ปิงสอน กล่าวยืนยันด้วยความภาคภูมิใจพร้อมรอยยิ้มอย่างมีความสุขว่า สามีนางเป็นเจ้าหน้าที่ประจำของเทศบาลตำบลวังชัน ใช้เวลาว่างถักสานเถาวัลย์เป็นรูปจักรยานทุกขนาดตามคำสั่งของลูกค้า มีรายได้จากยอดขายเฉลี่ยเดือนละ 10,000 บาท ทำให้ครอบครัวไม่เดือดร้อน สามารถส่งบุตรชายสองคนไปเรียนต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่วิทยาลัยเทคนิคแพร่จนสำเร็จการศึกษาได้ ในช่วงภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ ครอบครัวของนางสมคิด ปิงสอน จึงไม่มีปัญหาในด้านการเงินหรือเศรษฐกิจของครอบครัวแต่อย่างใด

สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ในระยะแรก ๆ ร่วมดำเนินการกิจกรรมอย่างครบวงจร ตั้งแต่การไปตัดเถาวัลย์ในสวนส้ม จนถึงการส่งผลิตภัณฑ์ขาย พอดำเนินงานมาถึงช่วงที่มีลูกค้าสั่งทำจำนวนมาก ๆ ทำให้ทำไม่ทันตามความต้องการของลูกค้า จึงมีการสั่งให้ชาวไร่ชาวสวนบ้านใหม่ที่สวนไม่เป็นตัดเถาวัลย์มาขายให้ ทำให้เกิดอาชีพ

เสริมอาชีพใหม่ของชาวบ้านใหม่ขึ้น ชาวสวนที่ไปดูแลสวนส้ม ดายหญ้า แต่งกิ่ง ใส่ปุ๋ย สวนส้มในแต่ละวันแล้ว ยังตัดเถาวัลย์ที่ขึ้นอยู่มากมายในสวนส้มแล้วนำมาต้มลอกเปลือกตากจนแห้ง แล้วนำมาขายให้กลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ ราคา กิโลกรัมละ 20-30 บาท ถ้าเป็นเถาวัลย์ที่ไม่ได้แยกขนาดจะขายในราคา 20-25 บาท ชาวสวนส้มหรือชาวบ้านที่รับจ้างดายหญ้าจึงมีรายได้เสริมมาเลี้ยงครอบครัว ในการดายหญ้าชาวสวนจึงไม่ชุดเอาหัวเถาวัลย์ออก เพื่อให้เถาวัลย์ยังคงอยู่และแตกเถาใหม่ ชาวสวนทุกคนกล่าวว่าเถาวัลย์ชนิดนี้ยังตัดยิ่งแตกและเจริญเติบโตเร็วมาก เถาวัลย์ที่นำมาสานจะต้องไม่อ่อนเกินไปและไม่แก่เกินไปจึงจะได้ชิ้นงานที่สวยงามไม่มีปัญหาในขณะถักสาน เถาวัลย์ที่เหมาะสมกับงานสานคือ เถาวัลย์ที่มีอายุ 1 ฤดูฝน ถึง 1 ปี ในช่วงฤดูฝนชาวบ้านใหม่ส่วนใหญ่จะไม่ตัดเถาวัลย์ เพราะเป็นการทิ้งช่วงให้เถาวัลย์เจริญเติบโต แม้จะจำได้ว่าเถาวัลย์บริเวณนั้นถึงอายุใช้งานได้แล้ว ถ้าตัดก็เป็นการเสี่ยงกับความเสียหาย นั่นคือ ถ้าตัดเถาวัลย์ในฤดูฝนนำมาต้มลอกเปลือกแล้วนำไปตากในวันที่แดดไม่จัดหรือมีฝนตกลงมา เถาวัลย์ไม่แห้งในวันนั้นเถาวัลย์ก็จะขึ้นราใช้การไม่ได้ ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ส่วนใหญ่จึงใช้เวลาในการถักสานอย่างเดียว โดยไม่ออกไปตัดเถาวัลย์ บางคนให้สมาชิกในครอบครัวที่สานไม่เป็น แต่ต้องไปดูแลสวนส้มตัดมาให้ก็ไม่ต้องลงทุนซื้อ หลายคนซื้อเถาวัลย์จากชาวสวน นับเป็นเรื่องที่ดีที่มีการกระจายงาน กระจายรายได้กันอย่างเสรี

แม้ว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่จะเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับในระดับที่ดีจากบุคคลและหน่วยงานทั่วไป แต่สมาชิกกลุ่มก็ยังคงต้องการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ปัญหาและความต้องการของสมาชิกได้แก่ ประการแรก ต้องการทุนสำรองเพื่อว่าเวลาสั่งสมาชิกทำชิ้นงาน เมื่อแต่ละคนทำเสร็จนำมาส่งที่บ้านประธานกลุ่ม ประธานกลุ่มส่งสินค้าไปให้ลูกค้า สมาชิกจะได้รับเงินก็ต่อเมื่อลูกค้าส่งเงินมาให้ บางรายก็จ่ายทันทีเมื่อได้รับสินค้า บางรายอยู่ไกลก็ส่งมาให้ช้า สมาชิกทุกคนเมื่อส่งชิ้นงานเสร็จก็อยากได้เงินเพื่อไปใช้จ่ายในครอบครัว ปัญหาเรื่องเงินทุนสำรองนั้นน่าจะหมดไปเมื่อหมู่บ้านได้รับเงินกองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ล้านบาทตามนโยบาย “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาล ประการที่สอง ต้องการสมาชิกเพิ่มให้มากขึ้น เพราะบางช่วงที่ลูกค้าสั่งสินค้าจำนวนมากทำให้ผลิตชิ้นงานไม่ทัน โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์จะมีคำสั่งสินค้าจากลูกค้าจำนวนมาก ปัญหานี้ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มได้หารือกันและตกลงที่จะจัดฝึกอบรมให้กับชาวบ้านใหม่ที่ยังถักสานเถาวัลย์ไม่เป็นและสนใจที่จะทำ เมื่อชาวบ้านว่างจากภารกิจประจำ ประการที่สาม สมาชิกต้องการให้มีร้านค้าของกลุ่มที่อยู่ในทำเลที่เหมาะสมกับการค้าขายเพราะสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน สมาชิกจะส่งสินค้ามาวางขายที่บ้านประธานกลุ่มบ้าง ลูกค้าไปตามซื้อหรือส่งที่บ้านบ้าง ประการที่สี่ ต้องการตลาดหรือแหล่งส่งขายให้มากขึ้น ประการที่ห้า ต้องการ

ให้มีการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ประการที่หก ต้องการพัฒนาการจัดการกลุ่มให้ดียิ่งขึ้น

กิจกรรมที่ 3 ประชุมจัดทำหลักสูตรผลิตภัณฑ์เถาวัลย์

ผู้วิจัยได้ประสานกับอาจารย์จำลอง จรรย์รัตนกุล และผู้ใหญ่บัวคลี ส่างกันจันทร์ เพื่อนัดหมายการประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ การประชุมปรึกษาหารือ ในวันที่ 13 ตุลาคม 2543 มีผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นให้สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณาและออกความคิดเห็นว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งชายและหญิง จำนวน 38 คน ที่จะเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์จะให้เขาฝึกงานชิ้นงานใดจึงจะเหมาะสมที่สุด นอกจากการฝึกงานแล้วเขาควรจะเรียนรู้ในเรื่องใดอีกบ้างเพื่อให้การเรียนรู้นั้นครบถ้วนสมบูรณ์ พบว่า สมาชิกกลุ่มเถาวัลย์ตอบโดยไม่ต้องใช้เวลาคิดนานเลยว่า เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ควรจะเริ่มต้นฝึกงานชิ้นงานที่ง่ายที่สุดและจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ฝึกงานชิ้นงานอื่น ๆ ในโอกาสต่อไป ชิ้นงานที่เหมาะสมที่สุดคือ ตะกร้า เป็นตะกร้ามีหูหิ้วใบเล็ก ๆ สำหรับใส่ของ ใช้เถาวัลย์ในการสานไม่มาก ง่ายสำหรับการเริ่มต้นฝึกงาน ใช้เวลาไม่นานในการสาน เด็กจะเรียนรู้ถึงความสำเร็จได้เร็วไม่เบื่อในการทำและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่เด็กควรจะเรียนรู้ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของงานผลิตภัณฑ์บ้านใหม่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ การเตรียม การใช้ การเก็บรักษา การออกแบบชิ้นงาน การพัฒนาปรับปรุงชิ้นงาน การตลาดและการจัดจำหน่าย เมื่อได้ข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูล ดังกล่าวมาเขียนเป็นหลักสูตรงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมก่อนที่จะนำไปสู่การเรียนการสอน สำหรับการจัดทำหลักสูตรนี้ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกดีมาก รายละเอียดของหลักสูตรอยู่ในภาคผนวก

กิจกรรมที่ 4 ประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน

ระยะที่ 1 การประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนได้จัดขึ้นในวันที่ 20 ตุลาคม 2544 ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน จัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มเถาวัลย์และโรงเรียนเพื่อหารูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การสานตะกร้าให้แก่นักเรียน และจัดทำแผนการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน มีผู้เข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจำนวน 10 คน ได้ข้อสรุปดังนี้

1. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีลักษณะดังนี้

1.1 สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์ จำนวน 5 คน จะมาสอนนักเรียน ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านทุกวันศุกร์ เวลา 09.00 น. ถึง 15.00 น. ตลอดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543

1.2 นักเรียนเดินทางจากโรงเรียนมาเรียนรู้ ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้านพร้อมกับเตรียมอุปกรณ์สำหรับการสานเดววัลย์มาด้วย

1.3 แบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม ตามจำนวนครูผู้สอน โดยสรุปครู 1 คน ดูแลนักเรียน 7-8 คน นักเรียนทั้งหมดมีจำนวน 35 คน

1.4 ก่อนเลิกเรียนทุกครั้ง ครูผู้สอนและนักเรียนร่วมกันประเมินผลงานของนักเรียนเพื่อชื่นชมผลงาน ให้กำลังใจและกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนางานของตนเอง

2. แผนการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์เดววัลย์ มีดังนี้

ครั้งที่ 1 ร่วมพิธีไหว้ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์และเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของงานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ การรวมกลุ่ม รูปแบบชิ้นงาน การกำหนดราคา การจัดจำหน่ายหรือการตลาด โดยผู้ใหญ่บัวคลี สังข์กันจันทร์ เป็นผู้ให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักเรียน

ครั้งที่ 2 เรียนรู้เรื่องวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการทำชิ้นงาน การเตรียมการใช้ การเก็บรักษา และการไปตัดเดววัลย์ในสวนส้ม การต้ม การลอกเปลือก การตาก การเก็บเดววัลย์ โดยมีครูจำลอง จรรย์รัตน์กุล ครูประจำวิชางานเลือกเป็นผู้ให้ความรู้และประสบการณ์แก่นักเรียน

ครั้งที่ 3 ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ทั้ง 5 คน สาธิตการสานให้นักเรียนในกลุ่มทุกคนชมและทดลองปฏิบัติตาม

ครั้งที่ 4 - 15 นักเรียนฝึกปฏิบัติการสาน โดยมีครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์จำนวน 5 คน ดูแลให้คำแนะนำช่วยเหลือ ประเมินผลงาน

ครั้งที่ 16 เรียนรู้การทาน้ำมันเคลือบเงา และฝึกปฏิบัติ โดยครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ และ ครูจำลอง จรรย์รัตน์กุล

ครั้งที่ 17 ทดสอบความรู้ ตอบแบบสอบถาม เขียนเรียงความ

ครั้งที่ 18 จัดนิทรรศการ เผยแพร่ผลงาน สาธิตการสาน สรุปบทเรียน

ระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์ให้นักเรียนตามแผนการเรียนรู้เพื่อทดลองใช้รูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนตามข้อตกลงร่วมกัน ปรากฏผลดังนี้

1. **การจัดพิธีไหว้ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์** จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนรู้จักอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ มีความสำนึกและตระหนักในผู้มีพระคุณ เพื่อให้ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ทุกคนภาคภูมิใจ มั่นใจ ศรัทธาในความดีงาม ความเสียสละอุทิศตนเพื่อเด็กนักเรียนและการกิจของส่วนรวม กิจกรรมไหว้ครูในวันนี้จัดขึ้น ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน ประดับตกแต่งด้วยผลิตภัณฑ์จากเดววัลย์ซึ่งเป็นฝีมือของครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ประธานในพิธีไหว้ครู ได้แก่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอวังชัน มีสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์มาร่วมพิธี จำนวน 20 คน นอกจากนี้ยังมีคณะผู้บริหารโรงเรียน คณะครู บุคลากรทางการศึกษา พัฒนาการอำเภอและข้าราชการบำนาญ นักเรียนเตรียมพานดอกไม้ พานธูปเทียน และกรวยดอกไม้ ธูปเทียนมาไหว้บูชาครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ นักเรียนทุกคนอยู่ในอาการสงบเรียบร้อย ใบหน้าเอิบอิ่มตื่นตื่นดีใจกับการทำกิจกรรมที่แปลกใหม่ไปจากที่เคยทำ เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ ภาพที่ประทับใจ ได้แก่ ขณะที่นักเรียนแต่ละแถวเดินถือพานหรือกรวยดอกไม้ ธูปเทียนไปบูชาครู กราบลงกับพื้นครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ยืนมีอรับพานหรือกรวยดอกไม้ธูปเทียนแล้วเอามือลูบศีรษะเด็ก ต่างฝ่ายต่างยิ้มให้กัน ทักทายพูดคุยสอบถามและอวยพรให้เป็นเด็กดี ประสบความสำเร็จในการเรียน ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ทุกคนตื่นตื่น ใบหน้าสดชื่นเอิบอิ่มผ่องใสภาคภูมิใจและตื่นเต้นกับบรรยากาศพิธีไหว้ครูที่ดูศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นครั้งแรกในชีวิตที่ชาวบ้านได้รับเกียรติให้เป็นครูอย่างเป็นทางการ ครูบางคนบอกว่าในขณะร่วมพิธีปลื้มใจมาก ชนลูกเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะตอนที่เด็กก้มลงกราบครู ครูบางคนตื่นตันใจจนร้องไห้ น้ำตาไหลด้วยความปลื้มปิติ บางคนน้ำตาคลอเบ้าตลอดพิธี

นายสุวิทย์ ดีพอ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ กล่าวว่า พิธีไหว้ครูผลิตภัณฑ์เดววัลย์ในวันนี้ดูศักดิ์สิทธิ์มาก งานผลิตภัณฑ์เดววัลย์เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่น่าสนใจ การที่โรงเรียนบ้านใหม่ร่วมมือกับกลุ่มผลิตภัณฑ์เดววัลย์บ้านใหม่จัดการถ่ายทอดฝึกฝนให้เด็ก ๆ ลูกหลานชาวบ้านใหม่ได้เรียนรู้ฝึกฝนถักสานผลิตภัณฑ์เดววัลย์เป็นกิจกรรมที่ดีมาก สมควรที่ทุกฝ่ายให้การสนับสนุน โดยเฉพาะสถาบัน-ราชภัฏอุดรดิตถ์ที่ได้ส่งอาจารย์อุดม คำชาติ มาประสานกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมความร่วมมืออันดีเช่นนี้ ต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นางบัวคลี่ ส่างกันจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลวังขึ้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ประธานกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ กล่าวว่า รู้สึกดีใจมากที่สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ และโรงเรียนบ้านใหม่ให้ความสนใจงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ของบ้านใหม่สิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและนักเรียนทางกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ทุกคนยินดีให้การสนับสนุนในทุกเรื่อง รู้สึกปลื้มใจกับกิจกรรมไหว้ครูในวันนี้มาก

เด็กชายภูวดล สายภู นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านใหม่ บอกความในใจว่า ดีใจที่ได้มาร่วมพิธีไหว้ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ได้ออกมาทำกิจกรรมนอกโรงเรียนตื่นเต้นสนุกสนาน ตั้งใจเรียน ตั้งใจฝึกงานงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์จะได้มีอาชีพติดตัว

หลังจากพิธีไหว้ครูเสร็จแล้ว ผู้ใหญ่บัวคลี่ ส่างกันจันทร์ ได้เล่าให้นักเรียนฟังเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่การรวมกลุ่ม รูปแบบชิ้นงาน การหาเถาวัลย์ การกำหนดราคา การจัดจำหน่ายและพานักเรียนไปดูชิ้นงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ที่บ้านผู้ใหญ่บัวคลี่ ซึ่งเป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ของสมาชิกและไปดูตามบ้านของสมาชิกที่มีการฝึกงานและวางจำหน่ายด้วย

การเรียนรู้ครั้งที่ 2 ครูจำลอง จรรย์รัตนกุล ครูประจำชั้นและเป็นครูผู้สอนวิชางานเลือกจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในงานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์เรื่องของการเตรียมการใช้ การเก็บรักษา วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ พานักเรียนไปตัดเถาวัลย์ในสวนส้มเด็ก ๆ ตื่นเต้น สนุกสนาน รู้สึกอิสระด้วยชุดแต่งกายที่อิสระ บางคนเตรียมหมวกเพื่อป้องกันแสงแดดอันเจิดจ้าไปด้วย ทุกคนหาเถาวัลย์และตัดได้อย่างรวดเร็ว บางคนรู้จักเถาวัลย์มาแล้ว บางคนไม่รู้จัก ครูและเพื่อน ๆ จะช่วยแนะนำและดูให้ภายในเวลาหนึ่งชั่วโมงเศษนักเรียนทุกคนก็ตัดเถาวัลย์ได้จำนวนกองโต ทางโรงเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ครูที่โรงเรียนนำรถกระบะไปขนเถาวัลย์มาไว้บริเวณด้านหลังของโรงเรียน ในช่วงบ่ายนักเรียนช่วยกันหาเศษไม้มาทำพินดัมเถาวัลย์ ลอกเปลือกออก ล้างให้สะอาดนำไปผึ่งแดดให้แห้งแล้วมัดวนเก็บไว้ นักเรียนทุกคนได้ลงมือทำทุกขั้นตอน ทำไปคุยหยอกล้อกันไปพร้อมกับเสียงหัวเราะทั้งชายหญิงอย่างสนุกสนาน

การเรียนรู้ครั้งที่ 3 จัดขึ้นที่ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันนำอุปกรณ์มาจากโรงเรียน ได้แก่ เถาวัลย์ กะละมัง มีด กรรไกร และเสื่อนักเรียนนั่งล้อมวงกันเป็นกลุ่มทั้ง 5 กลุ่ม ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ 5 คน ได้แก่ ครูยายจันทร์ ธรรมวงศ์ชัย ครูยายคำป้อ ไชยมงคล ครูปานิต ก้อนจินดา ครูป่าจำเนียร อินชัด และครูป่าดิ้ม ยะนิล ครูแต่ละคนแยกอยู่ตามกลุ่มของเด็ก การเรียนรู้ในครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกของภาคปฏิบัติการฝึกงาน ครูแต่ละคนสาธิตการสานตะกร้าให้นักเรียนดูแล้วให้นักเรียนทดลองปฏิบัติตาม เริ่มตั้งแต่การเลือกตัดเถาวัลย์ที่แช่น้ำไว้แล้วตัดมาสองเส้น

โดยใช้เส้นที่มีขนาดใหญ่เป็นเส้นยืนและอีกเส้นหนึ่งเป็นเส้นพันหรือเส้นสาน ซึ่งใช้เถาวัลย์ขนาดเล็กกว่า ขณะกำลังทำนักเรียนบางคนบอกว่าसानยาก บางคนบอกว่าจับมือสังเกตทุกคนมีความตั้งใจทำตามขั้นตอนที่ครูสาธิต ผู้ปกครองนักเรียน ประชาชน และข้าราชการบางหน่วยงานที่เดินทางผ่านหน้าศาลาอเนกประสงค์เห็นนักเรียนสานเถาวัลย์กัน คงจะคิดว่าเป็นเหตุการณ์และบรรยากาศที่แปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงแวะดู สอบถามถึงความเป็นมาของโครงการด้วยความสนใจ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านใหม่ คณะครูและผู้ใหญ่บ้านผู้ใหญ่บ้านจันทร์ มาดูและอำนวยความสะดวกและให้กำลังใจแก่คณะครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์และนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนบางคนที่บ้านเป็นกึ่งมือช่วยกันสอนนักเรียน อีกแรงหนึ่ง สมาชิกกลุ่มเถาวัลย์คนหนึ่งแวะมาดูและช่วยสอนแนะนำนักเรียนด้วย กล่าวว่าจะไม่ต้องสอนเขามากหรอก ทำให้ดูพอเข้าใจแล้วก็ให้เขาลงมือสานเอง เขาก็จะรู้ด้วย ตนเอง ด้วยมือ ความคิด และสายตาของเขา ถ้าเขาดังใจจริงงานเขาก็จะดีขึ้นเรื่อย ๆ

ครูและนักเรียนแต่ละกลุ่มต่างตั้งใจในการเรียนรู้ ทุกคนมีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส หลังจากครูสาธิตการสาน ใครทำได้ก็จะสานต่อไปเรื่อย ๆ ตรงไหนมีปัญหา ก็จะปรึกษาครู ให้ครูทำให้ดู เช่น เมื่อสานไปแล้วจนสุดเถาวัลย์นักเรียนต่อเถาวัลย์ไม่เป็น ครูก็จะต่อให้ การสานในช่วงที่นักเรียนรู้สึกว่ายาก พอทำได้เขาก็จะทำเอง ในช่วงใดที่รู้สึกว่ายากและทำแล้วจะไม่สวยหรือทำไม่ได้ นักเรียนก็จะให้ครูช่วยทำหรือทำให้ดู ครูประจำกลุ่มจะไม่ว่างเลยในการดูแลนักเรียน เพราะนักเรียนในกลุ่มจำนวน 7-8 คน จะแวะเวียนเข้าคิวโดยการเกาะเข้าครูไว้แล้วสะกิดเตือนเพื่อนกันครูลืม หรือเกรงว่าเพื่อนจะลัดคิว

เวลา 15.00 น. ยุติการเรียนการสอน นักเรียนพากันเก็บอุปกรณ์ ทำความสะอาดบริเวณศาลาแล้วทุกคนนำชิ้นงานของตนมาให้ครูประเมิน พบว่า นักเรียนที่สานตะกร้าได้ถึง 2 ใบ มีจำนวน 1 คน นักเรียนสานได้ 1 ใบ มีจำนวน 19 คน นักเรียนที่สานเสร็จเฉพาะตัวตะกร้า แต่ยังไม่ทำหูมีจำนวน 7 คน นักเรียนสานได้เฉพาะส่วนกันของตะกร้ามีจำนวน 6 คน และมีนักเรียนจำนวน 3 คน ที่ยังทำไม่ได้เลย ครูทุกคนมีความเห็นตรงกันว่าพอใจมากกับการฝึกสานของนักเรียนในวันนี้ แม้ว่าจะเป็นวันแรกของการฝึก แต่นักเรียนส่วนใหญ่ก็เข้าใจและทำได้ ถึงแม้ผลงานของนักเรียนจะยังไม่สวย ครูทุกคนพากันชื่นชมและให้กำลังใจนักเรียน หลังจากนั้นนักเรียนก็เข้าแถวเดินทางกลับไปโรงเรียน ขณะที่นักเรียนเดินทางกลับเป็นแถวอย่างมีระเบียบ ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์มองตามนักเรียนด้วยความสุขใจของความสำเร็จในวันนี้ ครูคนหนึ่งกล่าวว่า มองตามหลังนักเรียนที่เดินกลับโรงเรียนแล้วนึกใจหาย คิดถึงวันที่สิ้นสุดโครงการแล้วไม่ได้เจอนักเรียนอีก คงจะคิดถึงนักเรียนมาก

การเรียนรู้ครั้งที่ 4-15 เป็นการฝึกปฏิบัติการสานเถาวัลย์ การฝึกฝนเรียนรู้ การสานมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ในช่วงต้น ๆ เด็กจะไม่ได้สานเองจนเสร็จสมบูรณ์เป็น ตะกร้า แต่เด็กจะสานในขั้นตอนที่ไม่ยาก ขั้นตอนที่ยากจะให้ครูทำให้หรือทำให้ดู เด็ก นักเรียนทุกคนอยากให้ชิ้นงานของตนเองเป็นชิ้นงานที่สวยงาม แต่ละคนจึงตั้งใจพิถีพิถัน ในการสาน ในระยะต่อมาผู้วิจัยได้ปรึกษากับคณะครูเพื่อพัฒนาฝีมือการสานของนักเรียน โดยแนะนำกระตุ้นให้นักเรียนพยายามทำเองทุกขั้นตอนของงาน แม้ว่างานจะออกมาไม่ สวยไม่เป็นไรเพื่อฝึกฝนเรียนรู้ว่าตะกร้าตามันไม่เท่ากัน รูปร่างบิดเบี้ยว เอวว่างกับพื้น แล้วล้ม หัวถือแล้วตะกร้าเอียง ฯลฯ จุดบกพร่องต่าง ๆ เหล่านี้เกิดจากสาเหตุใด ครู และนักเรียนร่วมกันประเมิน ครูให้คำแนะนำอย่างละเอียด ในช่วงหลังหรือครึ่งหลังของ ภาคเรียนนักเรียนทุกคนต่างพยายามฝึกฝนเรียนรู้ พัฒนางานสาน แก้ไขปรับปรุงจุด บกพร่องของตนเอง ทำให้นักเรียนพยายามทำด้วยตนเองทุกขั้นตอน บางคนสานชิ้นงาน สำเร็จสมบูรณ์ก่อนเลิกเรียน บางคนได้ชิ้นงานจำนวน 2 ชิ้น ในการเรียน 1 วัน ส่วน ใหญ่ทำได้ 1 ชิ้น บางคนทำไม่สำเร็จต้องนำไปทำต่อให้เสร็จสมบูรณ์ที่บ้าน โดยเฉพาะ ในช่วงปลายภาคเรียนนักเรียนส่วนใหญ่ทำชิ้นงานเสร็จสมบูรณ์เกือบทุกคน ช่วงเวลาของ การประเมินชิ้นงานในตอนเย็นก่อนเลิกเรียนจึงเป็นช่วงที่มีความสุขใจกันมาก ทั้งครูและ นักเรียนต่างพากันชื่นชมผลงานของตนเองและเพื่อน ๆ ในการเดินแถวกลับโรงเรียน ทุกคนหัวตะกร้าคนละอย่างน้อย 1 ใบ กลับไปอย่างมีความสุข เป็นภาพที่งดงามที่ ปรากฏแก่สายตาของประชาชนที่พบเห็น

ปฏิสัมพันธ์ที่งดงามระหว่างครูกับนักเรียนที่น่าสนใจ เช่น การพูดจาสื่อสารกัน ด้วยภาษาแม่ หรือภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้าใจง่ายในการเรียนรู้ บรรยากาศ ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มเป็นกันเอง ช่วยเหลือเอื้ออาทร คำพูดในเชิงของการขอความ ช่วยเหลือ คำแนะนำจากครูและจากเพื่อนนักเรียนด้วยกันจึงได้ยินเป็นประจำ บางเวลา บางช่วงครูประจำกลุ่มไม่ว่าง มีคิวดูแลยาว นักเรียนก็มักจะมองหาครูกลุ่มอื่นที่ว่างแล้วไป ปรึกษาข้ามกลุ่ม ช่วงแรก ๆ ของการเรียน นักเรียนจะกลับไปรับประทานอาหารกลาง วันที่โรงเรียน ต่อมานักเรียนขออนุญาตเอามารับประทานที่ศาลาอเนกประสงค์ ต่อมา คันเคยกับครูก็พากันไปรับประทานอาหารที่บ้านครู ภาพแห่งความงามอีกภาพหนึ่งที่น่ารักมาก คือ ภาพที่นักเรียนเมื่อมาถึงศาลาในตอนเช้าแล้ว เขาจะรีบพากันไปรับครูยายจันทร์ที่ บ้าน ช่วยกันถือของ จับแขนทั้งสองข้างประคองยายจันทร์เดินมายังศาลา ครูยายจันทร์ อายุ 81 ปี รูปร่างอ้วน ถือไม้เท้าในการประคองตนเองเดินมาถึงศาลาก็จะหาเก้าอี้ให้ครู ยายจันทร์นั่ง เกือบไม้เท้าไว้เป็นที่ ครูยายจันทร์นั่งกับพื้นไม่ได้ เพราะตอนลุกขึ้นจะลุก ไม่ไหว ตอนกลางวันก็ช่วยกันประคองยายจันทร์กลับบ้าน เด็ก ๆ นำอาหารกลางวัน

เตรียมไว้ไปรับประทานร่วมกับยายจันทร์ บ่ายโมงก็ประกอบยายจันทร์มาอีกเพื่อสอนต่อ ตอนเย็นก็พากันไปส่งยายจันทร์กลับบ้านอีกเป็นเช่นนี้โดยตลอด

การเรียนรู้ครั้งที่ 16 นักเรียนเรียนรู้การทำน้ำมันเคลือบเงา ครูจำลอง จริยา-รัตนกุล เป็นผู้สาธิตแนะนำการปฏิบัติแก่นักเรียน นักเรียนทุกคนนำชิ้นงานทุกชิ้นของตนเองที่ทำไว้มาทาน้ำมันเคลือบเงาเพื่อรักษาเนื้อแก้วล้วย และเพื่อความสวยงาม คงทน ในการใช้ประโยชน์ พบว่า นักเรียนที่ทำชิ้นงานได้จำนวนมากที่สุดคือ ทำได้จำนวน 12 ชิ้น ส่วนคนที่ทำได้น้อยที่สุด ทำได้ 6 ชิ้น นักเรียนบางคน นอกจากสานตะกร้าลายสองเส้นแล้ว ยังสานตะกร้าลายขัดด้วย ถือเป็นการฝึกฝนเรียนรู้ที่ต่อยอดฝีมือของตนเอง เป็นเรื่องที่น่าชื่นชมในความสนใจและความสามารถเป็นอย่างยิ่ง

2. การประเมินผลการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์แก้วล้วย โดยการทดสอบ สอบถาม ประเมินผลงานและพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียน และให้นักเรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับความประทับใจในการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์แก้วล้วย ปรากฏผลดังนี้

2.1 ผลการประเมินด้านความรู้ ผลงานและพฤติกรรมการทำงาน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยของคะแนนในการทดสอบวัดความรู้ การประเมินผลงานและพฤติกรรมการทำงานของนักเรียน

ประเภทของการวัด	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	N
ความรู้	30	23.40	2.80	38
ผลงานและพฤติกรรม	70	59.47	5.04	38
รวม	100	82.87	-	38

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผลการวัดด้านความรู้เกี่ยวกับงานผลิตภัณฑ์แก้วล้วยบ้านใหม่ พบว่า นักเรียนจำนวน 38 คน ได้คะแนนเฉลี่ย 23.40 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน และจากการสังเกตพฤติกรรมในขณะเรียนและประเมินผลงาน การทำชิ้นงานของนักเรียน พบว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ย 59.47 จากคะแนนเต็ม 70 คะแนน โดยสรุปนักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 82.87

ตลอดการเรียน นักเรียนทำชิ้นงานได้เฉลี่ย จำนวน 10 ชิ้น โดยจำนวนต่ำสุดสานได้ 6 ชิ้นต่อคน จำนวนสูงสุดสานได้ 12 ชิ้นต่อคน

2.2 ผลการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของนักเรียนจำแนกตามระดับความพึงพอใจที่มีต่อการ
ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1 การเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์บ้านใหม่	27	71.05	10	26.32	1	2.63
2 นักเรียนอยากเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	31	81.58	7	10.42	-	-
3 นักเรียนชอบในการไปตัดเดาวัลย์ในสวนส้มและป่าละเมาะ	27	71.05	10	26.32	1	2.63
4 นักเรียนชอบทำชิ้นงานสานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	33	86.84	5	13.16	-	-
5 นักเรียนมีความสุขกับการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ที่ศาลาของหมู่บ้าน	27	71.05	10	26.32	1	2.63
6 นักเรียนชอบมาเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์กับครูชาวบ้าน	32	84.21	6	15.79	-	-
7 ครูชาวบ้านที่สอนงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์เป็นครูที่ใจดี	32	84.21	6	15.79	-	-
8 นักเรียนชอบครูงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	29	76.32	9	23.68	-	-
9 นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับการขายผลิตภัณฑ์เดาวัลย์จากผู้ใหญ่บุคคล	8	21.05	20	52.63	10	26.32
10 นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่ายกับการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	1	2.63	15	39.47	22	57.90
11 นักเรียนรู้สึกว่าการทำชิ้นงานสานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์เป็นเรื่องที่ยาก	4	10.52	29	76.32	5	13.16
12 นักเรียนมีความสะดวกในการใช้วัสดุอุปกรณ์สำหรับการสานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	13	34.21	21	55.26	4	10.53
13 นักเรียนมีปัญหาในการเรียนรู้ฝึกสานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	4	10.53	20	52.63	14	36.84
14 นักเรียนรู้สึกว่าทุกขั้นตอนของการทำชิ้นงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์เป็นเรื่องที่สนุก	20	52.63	15	39.47	3	7.90
15 นักเรียนภาคภูมิใจในผลงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ของตนเอง	31	81.58	5	13.16	2	5.26

ตารางที่ 2 (ต่อ)

รายการ	ระดับความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
16 ถ้ามีเวลารว่างนักเรียนชอบที่จะสานงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	6	15.79	18	47.37	14	36.84
17 ปีหน้าเมื่อเรียนชั้นป.6 นักเรียนอยากจะฝึกทำงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์อีก	23	60.53	13	34.21	2	5.26
18 นักเรียนอยากให้รุ่นน้องได้เรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์เหมือนกับตนเอง	25	65.78	10	26.32	3	7.90
19 นักเรียนอยากให้โรงเรียนร่วมมือกับผู้ปกครองและประชาชนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียนในเรื่องอื่น ๆ อีก	24	63.16	12	31.58	2	5.26
20 นักเรียนพอใจกับการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์	32	84.21	6	15.79	-	-

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า จากการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ พบว่า นักเรียนร้อยละ 81.58 ถึงร้อยละ 86.24 มีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องการอยากเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ชอบทำชิ้นงาน ชอบเรียนรู้กับครูชาวบ้าน ครูชาวบ้านใจดี ภาควุมมีใจในผลงานของตนเอง และพอใจกับกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ มีนักเรียนร้อยละ 52.63 ถึงร้อยละ 76.32 มีความพึงพอใจในระดับมากในเรื่องขั้นตอนของการสานหรือการทำชิ้นงาน การร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ ความต้องการให้รุ่นน้องได้เรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ตามความต้องการเรียนรู้ของนักเรียนเมื่อเลื่อนไปอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของงานผลิตภัณฑ์เดาวัลย์บ้านใหม่ การไปตัดเดาวัลย์ในสวนส้มและป่าละเมาะ การเรียนรู้ ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน และความชอบในตัวครูผลิตภัณฑ์เดาวัลย์ มีนักเรียนร้อยละ 47.37 ถึงร้อยละ 76.32 มีความพึงพอใจในระดับปานกลางในเรื่อง การใช้เวลารว่างในการฝึกสานเดาวัลย์ การเรียนรู้เกี่ยวกับการขาย ปัญหาในการฝึกสาน ความสะดวกในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และความยากของการสาน และมีนักเรียนร้อยละ 57.90 มีความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้ในระดับน้อย

2.3 ผลการสะท้อนความคิด ความประทับใจ

จากการให้นักเรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์แถววัลย์เพื่อให้ นักเรียนสะท้อนความคิด ความรู้สึก ความคิดเห็น หรือความประทับใจที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์แถววัลย์ในระยะเวลา 1 ภาคเรียน มีประเด็นที่น่าสนใจที่นักเรียนได้เขียนสะท้อนความคิด ความรู้สึกออกมาดังนี้

“ครูอุดม คำชาติ มาทำโครงการกับครูจำลอง จรรย์รัตนกุล ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การสานแถววัลย์”

“ครูทุกคนใจดี สอนดี มีจิตใจที่เสียสละ มาช่วยสอนนักเรียนทุกวันศุกร์ ชอบครุยายจันทร์มาก เป็นครูประจำกลุ่มของฉัน เป็นครูที่ใจดีมาก ๆ”

“ครูป้าน้อย เป็นครูที่มีฝีมือมากเคยได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดงานสาน”

“ครูป้าน้อยใจดีมีเมตตา สอนเก่ง บางวันสอนสนุกจนไม่รับประทานข้าวกลางวัน ครูอุดม มาจากอุดรดีดี เป็นคนดีมาก มาที่ไรจะนำผลไม้มาให้ครูและนักเรียนกินและยังถ่ายรูป ถ่ายวีดีโอพวกเราด้วย สนุกตื่นเต้นมาก”

“ผมเปลี่ยนไปอยู่กลุ่มครุยายป้อเพราะผมถนัดมือซ้าย ครูป้าดีไม่ถนัดที่จะสอนครุยายป้อใจดีมาก เริ่มขึ้นต้นการสานให้นักเรียนทุกคน”

“ป้าเนียนเป็นครูสอนหนู เป็นคนใจดีมาก เวลาหนูทำไม่ได้ ป้าเนียนก็จะสอนให้หนูทำ”

“ผู้ใหญ่บัวคลี เป็นคนใจดี รักเด็ก ถ้าใครมีปัญหาเกี่ยวกับการสาน การขายหรือไม่มีงานทำต้องไปปรึกษาผู้ใหญ่บัวคลี”

“ชอบครูป้าดี เพราะสอนดี สอนเข้าใจ”

“ครูที่สอนสานแถววัลย์เป็นคนที่ใจดีมาก ๆ ทุกคน เด็กถามอะไรก็จะบอก ถ้าสานไม่ดีครูก็จะแนะนำให้กำลังใจ”

“การไปตัดแถววัลย์ในสวนส้มและป่าละเมาะสนุกและตื่นเต้นมาก”

“รู้สึกภูมิใจในงานชิ้นแรก แต่ไม่ชอบเพราะมันไม่สวย ชอบงานชิ้นสุดท้ายมาก เพราะมันสวย”

“ตื่นเต้นมากในการสานครั้งแรก แต่ออกมาสวย เพราะครูป้าน้อยสอนดี และทำให้ในบางตอน ต่อ ๆ มาจึงทำได้เอง”

“วันแรกทำได้แค่กันตะกร้า ต่อมาเพื่อนช่วยสอน ครุยายป้อช่วยทำขั้นตอนที่ยากถึงจะทำได้”

“โชคดีที่มีโครงการนี้ ทำให้มีโอกาสได้ฝึกสาน ได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต”

“ดีใจที่แม่ของผมนำตะกร้าที่ผมสานไปใส่มะพร้าว”

“พ่อแม่ชมว่าฉันสานสวยดี”

“พอสานเป็นแล้ว ในอนาคตฉันอาจจะยึดเป็นอาชีพ หาเงินเลี้ยงพ่อแม่ได้”

“วันแรกสานไม่ดี ต่อมาพัฒนาดีขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยความตั้งใจ”

“เมื่อเรียนรู้แล้ว ต่อไปจะคิดรูปแบบใหม่ขึ้นอีก”

“ภูมิใจมากที่ได้ทำและมีฝีมือดีขึ้นเรื่อย ๆ”

“ถ้าโตขึ้นไม่มีงานทำ ผมจะสานเถาวัลย์เป็นอาชีพ”

“ถ้าไม่ได้เรียนต่อ อาจจะสานเถาวัลย์เป็นอาชีพ”

“วันหยุดผมยังไปฝึกสานกับยายป้อที่บ้าน เพราะบ้านใกล้กัน ทำให้ผลงานสวยขึ้น”

“เถาวัลย์ตามป่าและสวนส้ม มีค่ามากสำหรับชาวบ้านใหม่”

“พอเริ่มสานก็รู้สึกเบื่อมากเพราะท่ายาก พอสานเป็นแล้วความคิดก็เปลี่ยนจากเบื่อมาเป็นชอบงานนี้”

“ผลงานออกมาดีบ้างไม่ดีบ้าง เพราะบางครั้งสาน ๆ ไปเถาวัลย์แตกหรือเถาวัลย์มีขนาดใหญ่ทำให้ดัดยาก แต่ก็ภูมิใจในผลงาน เพราะเป็นสิ่งที่เราทำมาด้วยมือเราเอง”

“การสานเถาวัลย์ทำให้มีความรู้ติดตัว อาจจะทำเป็นอาชีพได้ในภายหน้า”

“แม่บอกผมว่า ถ้าผมโตขึ้นแม่จะให้ผมไปประกอบอาชีพอย่างอื่น แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าแม่ผมจะไม่ชอบอาชีพสานเถาวัลย์”

“ผลงานไม่ค่อยจะดีนัก แต่ก็ประทับใจ บางชิ้นสวยบางชิ้นไม่ค่อยสวย แต่ภาคภูมิใจมากที่ได้เรียน สนุกสนานเพลิดเพลินมากในการเรียนวิชานี้”

“ชอบเรียนเพราะเป็นการสร้างเสริมอาชีพ”

“วันหยุดเสาร์ อาทิตย์ ไปหาเถาวัลย์ในสวน คัดเลือกเอง เพื่อนำมาสานที่บ้าน”

“ทำผลงานได้ 11 ชิ้น พอใจ 8 ชิ้น ชิ้นที่ควรปรับปรุงมี 3 ชิ้น”

“ภาคภูมิใจมากที่สานตะกร้าได้ 8 ชิ้น”

“การสานเถาวัลย์ช่วยให้เราได้ฝึกฝน จดจำ นำไปประกอบอาชีพได้และนำไปสอนให้แก่น้องได้อีกด้วย”

“เห็นคนข้างบ้านเขาสานนี้ว่ายาก แต่พอมาหัดทำจริง ๆ ก็ง่าย”

“จะสานตะกร้าเอาไว้ใส่ผลไม้ ดอกไม้ สิ่งของต่าง ๆ จะสานให้ดีเท่า ๆ กับครู”

“อยากให้น้องได้เรียน จะสอนให้แก่น้องให้รู้คุณค่าของเถาวัลย์ตามสวนส้ม เอามาสานเป็นตะกร้าแสนสวยได้”

“ดีใจมากที่ได้มาเรียนรู้ ถ้าวันหนึ่งผมโตเป็นผู้ใหญ่ หากผมไม่มีอาชีพอะไรทำ ผมจะสานเถาวัลย์มาขายแน่นอน”

“เมื่อसानตะกร้าลายสองเส้นเป็นแล้ว ยังฝึกทำลายวงรี ลายหก ลายวงกลม และสานรถจักรยาน”

“ดีใจที่ได้เรียน เมื่อทำได้แล้วจะสนุกมาก”

“เมื่อเดินทางกลับโรงเรียน ทุกคนจะมีตะกร้าคนละใบสองใบอยู่ในมือ พี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ที่กำลังเลิกเรียน จะคอยดูพวกเราพร้อมกับรอยยิ้ม”

“ชอบผลงานทุกชิ้นของตนเอง เพราะทำด้วยตนเองทุกชิ้น”

2.4 การจัดนิทรรศการเสนอผลการวิจัย แสดงผลงานของนักเรียน สาธิตการสานเถาวัลย์และสรุปบทเรียนร่วมกัน

ผู้วิจัยร่วมกับทางโรงเรียนและคณะครู ผู้ปกครองนักเรียน จัดนิทรรศการเพื่อเสนอผลการวิจัยในวันที่ 16 มีนาคม 2544 ณ หอประชุมโรงเรียนบ้านใหม่ ทางโรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียนจัดสถานที่โดยสร้างเป็นกระท่อมหลังเล็กมุงด้วยหญ้าคา มีทั้งหมด 5 หลัง ให้นักเรียนทุกคนนำผลงานทุกชิ้นของตนเองมาวางจัดหรือแขวนไว้ตามส่วนต่าง ๆ ของกระท่อมของกลุ่มตนเอง ตลอดภาคเรียนที่ผ่านมานักเรียนทำชิ้นงานได้จำนวนแตกต่างกันตามสภาพของนักเรียนแต่ละคน จำนวนเฉลี่ยทำได้ 10 ชิ้น โดยจำนวนต่ำสุดทำได้ 6 ชิ้น สูงสุดได้ 12 ชิ้น ประธานในพิธีเปิดนิทรรศการ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรนภา พรหมมา รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ ผู้เข้าชมนิทรรศการและรับฟังการนำเสนอผลการวิจัยได้แก่ ผู้ประสานงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ผู้บริหาร ศึกษาพิเศษของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังชิ้น ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และนักเรียนในเขตอำเภอวังชิ้น และอำเภอลอง นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาลตำบลวังชิ้น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน ผู้ปกครอง และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำนวน 500 คนเศษ ชมการสาธิตการสานเถาวัลย์ของครูและนักเรียน มีการจำหน่ายผลงานของครูและของนักเรียน พบว่า ชิ้นงานของนักเรียนขายได้ทุกคน จำนวนเฉลี่ยขายได้ 5 ชิ้น โดยจำนวนชิ้นที่ขายได้ต่อบุคคลต่ำสุด 2 ชิ้น สูงสุด 10 ชิ้น ผู้มาร่วมงานหลายท่านซื้อผลงานที่นักเรียนทำในงานนั้น ทำให้นักเรียนและครูตื่นเต้นและภาคภูมิใจมาก นอกจากนี้ยังมีการยกย่องในคุณงามความดีของครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์พร้อมกับมอบเกียรติบัตรให้แก่ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ทุกคน มอบรางวัลและเกียรติบัตรให้แก่นักเรียนที่มีผลงานดีเด่น 5 คน และมอบรางวัลชมเชยให้แก่นักเรียนทุกคน

หลังจากผู้วิจัยนำเสนอรายงานผลการวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นที่มีต่อโครงการอย่างหลากหลายดังนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรนภา พรหมมา กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาว่า “โรงเรียนจะต้องเปิดสู่ชุมชนให้ชุมชนเข้ามาสนับสนุนโครงการผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ ทำให้เกิดภาพแห่งความร่วมมือร่วมใจของโรงเรียนและชุมชน ถือเป็นต้นแบบที่ดีให้โรงเรียนและชุมชนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ในการจัดการศึกษาตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ”

ผู้ใหญ่วาศลี ส่างกันจันทร์ กล่าวว่า “เป็นที่น่าสนใจ ภาควิชาภูมิใจที่การทำผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ของชาวบ้านถ่ายทอดสู่เด็กได้เรียนรู้ สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ยินดีสนับสนุนร่วมมือกับทางโรงเรียน การเรียนที่ผ่านมานักเรียนทุกคนตั้งใจในการเรียนดีมาก”

อาจารย์สกล พงษ์สุวรรณ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านใหม่กล่าวว่า “รู้สึกภาคภูมิใจกับโครงการนี้มาก ที่มีอาจารย์จากสถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์มาศึกษาดำเนินการวิจัย ทำให้โรงเรียนได้เรียนรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้”

อาจารย์สุพจน์ ศิริพันธ์ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (โรงเรียนบ้านใหม่) และข้าราชการบ้านนาญ กล่าวว่า “ในช่วงปลายของการเป็นผู้บริหารโรงเรียนบ้านใหม่ ได้เคยมีความคิดว่าท้องถิ่นหรือโรงเรียนสามารถจัดหลักสูตรการเรียนการสอนได้ เคยเขียนหลักสูตรงานเถาวัลย์ ท้องถิ่นหรือโรงเรียนสามารถจัดหลักสูตรการเรียนการสอนได้ เคยเขียนหนังสือเถาวัลย์แต่ไม่ทันได้ใช้จึงเก็บเข้าตู้ไว้ เพราะเกษียณอายุราชการเสียก่อน พอทราบว่า มีอาจารย์จากสถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์มาทำวิจัยเรื่องนี้ และนำหลักสูตรที่เคยเขียนไว้มาให้ดู งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ถ้าได้รับการพัฒนาและเรียนรู้กันต่อเนื่อง ก็จะเป็นประโยชน์แก่เยาวชน ประชาชนคนบ้านใหม่”

อาจารย์จำลอง จรรย์รัตน์กุล ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กล่าวว่า “การได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทำให้เกิดการเรียนรู้ในการร่วมมือกับชุมชนในการจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ปีการศึกษาหน้าก็จะใช้รูปแบบนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ให้แก่เด็กนักเรียน”

อาจารย์ประนอม แสนเชื่อนแก้ว ครูโรงเรียนบ้านใหม่กล่าวว่า “เด็กมีความกระตือรือร้นในการเรียนดีมาก มีการชื่นชมและวิจารณ์ผลงานของกันและกัน ครูในโรงเรียนทุกคนต่างก็ให้กำลังใจ ผลงานของนักเรียนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง บางคนขายผลงานได้ก็นำเงินมาฝากกิจกรรมออมทรัพย์ของโรงเรียน โครงการนี้น่าจะสืบสานต่อไป”

อาจารย์เชษฐา สยนาหนท์ ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอวังชันกล่าวว่า “การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โครงการผลิตภัณฑ์เถาวัลย์และการจัดนิทรรศการผลงานวิจัยครั้งนี้ถือเป็นผลงานที่ดีเด่นของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังชัน ซึ่งที่อื่นๆไม่มีขอให้โรงเรียนส่งเสริมพัฒนาโครงการนี้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป”

ครูยายจันทร์ ธรรมวงศ์ชัย อายุ 81 ปี กล่าวว่า “ดีใจที่ได้มาสอนเด็ก ยายชอบเด็ก รักเด็ก เมื่อก่อนไม่ค่อยรู้จักเด็ก พอมาสอนทำให้รู้จักเด็กหลายคน พอเจอกันก็เข้ามาทักทาย ในวันศุกร์เด็ก ๆ มักเตรียมอาหารกลางวันไปรับประทานกับครูยายจันทร์ ครูทุกคนภาคภูมิใจกับผลงานของนักเรียนมาก ปลื้มใจ สุขใจกับการได้รับเกียรติบัตรประกาศคุณงามความดีที่ทำเพื่อสังคม และเด็กนักเรียน ไม่เคยได้รับเกียรติเช่นนี้ มีกำลังใจอย่างมากที่จะร่วมมือในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อสังคมต่อไป”

เด็กชายรณฤทธิ์ อินภิชัย และเด็กหญิงชวิกา วงศ์พา ตัวแทนนักเรียนกล่าวว่า “ดีใจที่ทราบว่าจะได้เรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ การไปตัดเถาวัลย์ในป่าละเมาะสนุกมาก นำเถาวัลย์มาต้ม ลอกเปลือก นำไปตาก พอแห้งก็ม้วนเก็บไว้ การสานในระยะแรกรู้สึกว่ายาก แต่พอทำบ่อย ๆ เข้าก็ง่ายขึ้น คุณครูที่สอนก็สอนดี ใจดี ภาคภูมิใจในผลงานมาก ปีต่อไปอยากจะทำชิ้นงาน อื่น ๆ อีก ทำให้เราสานเป็น มีอาชีพติดตัว”

นายไสว ฌ บางช้าง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลวังขึ้น กล่าวว่า “โครงการเถาวัลย์เป็นโครงการที่ดี ในปีต่อไป ไปทางเทศบาลจะให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและด้านอื่น ๆ ตามที่โรงเรียนต้องการ”

ผู้สื่อข่าวสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กล่าวว่า “โครงการผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ เป็นโครงการที่ดำเนินงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นตัวอย่างที่ดีแก่หมู่บ้านอื่น ๆ ที่จะคิดสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านตำบลตามนโยบาย “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ของรัฐบาลชุดปัจจุบัน”

3. การจัดอบรมการทำผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ให้แก่ประชาชนที่สนใจ ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 30-31 มีนาคม 2544 ณ หอประชุมโรงเรียนบ้านใหม่ มีผู้สนใจสมัครเข้ารับการอบรม จำนวน 35 คน การจัดอบรมนี้เป็นการตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ ซึ่งต้องการให้สมาชิกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกเดิม จำนวน 35 คน มีจำนวนน้อยไปผลิตชิ้นงานไม่ทันตามความต้องการของลูกค้า โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ลูกค้าจะสั่งทำชิ้นงานจำนวนมาก การฝึกอบรมการสานเถาวัลย์ให้แก่ผู้ที่สนใจและยังทำไม่เป็น จึงเป็นการพัฒนากลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ให้เข้มแข็งในด้านกำลังคน หลักสูตรที่อบรมเป็นหลักสูตรการสานจักรยานและหมวก โดยเฉพาะการสานเป็นรูปจักรยานเป็นชิ้นงานที่มียอดจำหน่ายสูงและยังมีการส่งออกขายต่างประเทศด้วย วิทยากรที่มาให้การอบรมฝึกสานเป็นวิทยากรในหมู่บ้าน ได้แก่ นายแดง ปิงสอน นายวิชา แดมใจ และนายชุมพล ปวงคำ ผลการอบรมพบว่า ผู้เข้าอบรมทุกคนสามารถสานจักรยานได้คนละ 2 ชิ้น และเนื่องจากมีเวลาเหลือ วิทยากรจึงเพิ่มงานสานหมวกอีกชิ้นหนึ่ง โดยการสาธิตให้ผู้เข้าอบรมบางคนที่สานจักรยานเสร็จ ผู้เข้าอบรมมีความพอใจกับการอบรมสองวัน ทุกคนสามารถสานได้ตาม

เป้าหมาย ตั้งใจว่าจะพัฒนาฝีมือให้ดีขึ้น และคิดรูปแบบการสานใหม่ ๆ เพื่อทำออกจำหน่ายหารายได้เสริมแก่ตนเองและครอบครัวอีกทั้งเข้าร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์บ้านใหม่ต่อไป

ระยะที่ 3 เดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน 2544 การติดตามผลและเผยแพร่

1. การติดตามผลศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ หลังการเรียนรู้พบว่า ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 ทางโรงเรียนไม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ เนื่องจากภาคเรียนที่ 1 เป็นช่วงฤดูฝน ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ต้องไปทำนา และการตัดเถาวัลย์ในฤดูนี้จะเสี่ยงกับการขึ้นราในเถาวัลย์แล้วจะใช้สานไม่ได้ เพราะเมื่อตัดเถาวัลย์มาต้มลอกเปลือกออกแล้วต้องนำเถาวัลย์ไปตากแดดให้แห้งภายใน 1 วัน ถ้าแดดไม่จัด หรือมีฝนตกเถาวัลย์มักจะเสียใช้การไม่ได้ ในปีการศึกษา 2544 ทางโรงเรียนวางแผนที่จะจัดการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ให้นักเรียนในภาคเรียนที่ 2 ทั้งระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาจารย์จำลอง จรรย์รัตนกุล และผู้วิจัยจึงแนะนำให้นักเรียนใช้เวลาว่างจากการเรียนและการทำงานบ้านสานงานเถาวัลย์ พบว่า ในช่วงปิดภาคเรียนและช่วงต้นภาคเรียนแรก นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้สานเถาวัลย์เพราะไม่มีเถาวัลย์ การจะไปตัดเถาวัลย์กับเด็ก ๆ ด้วยกัน พ่อแม่ไม่อนุญาตเกรงว่าจะไม่ปลอดภัยเพราะสวนส้มอยู่ห่างจากหมู่บ้าน เป็นป่าห่างไกลจากผู้คนเกรงจะเกิดอันตรายกับลูกหลาน บางคนที่มีพ่อแม่ไปสวนก็จะไปกับพ่อแม่แล้วตัดเถาวัลย์เอง บางคนที่ไม่ได้ไปพ่อแม่มีเวลาก็จะตัดมาให้ ทำให้มีเถาวัลย์มาสานพัฒนาฝีมือของตนเอง แต่ในช่วงฤดูฝนจะหยุดตัด ช่วงต่อมาครูจำลองช่วยจัดหาเถาวัลย์ให้โดยขอซื้อจากชาวบ้านที่เก็บเถาวัลย์ไว้ในช่วงฤดูแล้ง เพื่อจะได้มีเถาวัลย์สานในช่วงฤดูฝน แต่ชาวบ้านจะไม่ค่อยขายให้เพราะเขาจะเก็บไว้สาน ทำให้นักเรียนทุกคนมีเถาวัลย์สำหรับสานบ้างแต่ไม่มาก เมื่อชิ้นงานสำเร็จก็นำมาส่งที่ร้านค้าของโรงเรียนเพื่อฝากขายต่อไป โดยสรุปแล้วนักเรียนใช้เวลาว่างสานเถาวัลย์จำนวนเฉลี่ย 4 ชิ้น โดยจำนวนต่ำสุดสานได้ 3 ชิ้น สูงสุดสานได้ 5 ชิ้นต่อคน

จากการสอบถามนักเรียนถึงความต้องการในการเรียนรู้งานสานเถาวัลย์ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 พบว่า นักเรียนจำนวน 30 คน ต้องการเรียนรู้การสานจักรยานเพราะจักรยานมีรูปทรงน่ารักดี ขายดี และยังส่งขายต่างประเทศด้วย เชื่อว่าผลงานของตนเองอาจจะมีโอกาสได้ส่งออกขายต่างประเทศบ้างในอนาคต ส่วนนักเรียนอีก 8 คน มีความสนใจและต้องการจะเรียนรู้การสานตะกร้าหรือกระเป๋ามีลวดลายต่างไปจากการเรียนสานตะกร้าเมื่อปีที่ผ่านมา

2. การติดตามความเคลื่อนไหวของโรงเรียนและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์พบประเด็นของความเคลื่อนไหวดังนี้

2.1 ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ครูจำลอง นักเรียน และผู้วิจัยพากันไปนำน้ำอบ น้ำหอม ดอกไม้ ธูป ไปกราบคารวะขอพร (ดำหัว) ครูผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ทุกคน เป็นการรักษาประเพณีอันดีงาม สร้างความปลื้มปิติให้แก่ครูและนักเรียนทุกคน

2.2 ครูยายป้อ ไชยมงคล ป่วยด้วยโรคอัมพฤกษ์ ครูจำลองได้พานักเรียนไปเยี่ยม และยังพาครูยายจันทร์ไปเยี่ยมให้กำลังใจครูยายป้อด้วย ครูยายป้อเริ่มป่วยช่วงปลายเดือนเมษายน ลูกสาวยายป้อซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ จะมารับยายป้อไปรักษาตัวที่กรุงเทพฯ แต่ยายป้อไม่ยอมไปจะอยู่ที่บ้านและรักษาตัวกับหมอที่อำเภอเนิน จังหวัดลำปาง วันหนึ่งมีเพื่อนบ้านมาเยี่ยมยายป้อและบอกกับยายป้อว่า จะไปช่วยสอนนักเรียนแทนยายป้อ แต่ยายป้อไม่ยอมโดยบอกว่าไม่ต้องไปสอนแทนหรอก ยายป้อจะพยายามรักษาตนเองให้หาย ยังมีเวลารักษาตัว เพราะว่าเด็กจะเริ่มเรียนในเดือนพฤศจิกายน ยายป้อยังอยากสอนเหมือนเดิม

2.3 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ทางโรงเรียนบ้านใหม่ ซึ่งเป็น โรงเรียนในโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ได้วางแผนที่จะจัดการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ทั้งชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 โดยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยทดลองดำเนินการมาเมื่อภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 โดยจะขยายผลจัดให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งสองห้อง ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทางโรงเรียนโดยอาจารย์จำลอง จรรย์รัตนกุล ผู้ซึ่งได้ร่วมเรียนรู้โครงการตลอดมา จะศึกษาหารูปแบบและทดลองใช้ร่วมกับสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ด้วยกระบวนการวิจัย ซึ่งจะทำให้อาจารย์จำลองได้ทำการวิจัยในชั้นเรียนอันเป็นภารกิจของครูผู้สอนที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

2.4 เทศบาลตำบลวังชิ้นจะให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้งานผลิตภัณฑ์เถาวัลย์ทุกปี

2.5 เทศบาลตำบลวังชิ้นได้สร้างอาคารร้านค้า จำนวน 6 หลัง บริเวณริมฝั่งแม่น้ำยม หน้าที่ว่าการอำเภอวังชิ้นสำหรับให้กลุ่มผลิตภัณฑ์เถาวัลย์และประชาชนหรือองค์กรชุมชนต่างๆ นำผลผลิตของกลุ่มสมาชิกวางจำหน่าย

2.6 นายป่า กำแก้ว อายุ 65 ปี เป็นราษฎรชาวบ้านใหม่ บุตรหลานโตกันหมดแล้ว บ้างไปทำงานในกรุงเทพฯ บ้างไปเรียนต่อ ขณะนี้ไม่มีบุตรหลานเรียนในโรงเรียนบ้านใหม่ แต่เห็นว่าภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 นักเรียนเรียนรู้ฝึกงานเถาวัลย์กันและทราบว่าโรงเรียนยังไม่มีแหล่งวางจำหน่ายผลงานของนักเรียน จึงให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างร้านค้าให้แก่โรงเรียนและมีผู้ปกครองนักเรียนเสียสละ

เวลาและแรงกายมาช่วยกันสร้างร้านค้าบริเวณด้านหน้าของโรงเรียน คิดเป็นมูลค่า 50,000 บาท และได้ทำพิธีเปิดร้านอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2544 ตรงกับวันแม่แห่งชาติ การเสียสละ และความร่วมมือดังกล่าวสร้างความปลื้มปิติและภาคภูมิใจให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนโดยทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

2.7 นางนิต ก้อนจินดา หรือครูป้าน้อยของนักเรียน กล่าวว่า ในช่วงหน้าฝนนี้ก็ไปทำนา ใช้เวลาว่างในการถักสานแถววัลย์ช่าย มาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนบ้างตามโอกาส หลังจากทำนาเกี่ยวข้าวเสร็จก็พร้อมที่จะมาสอนนักเรียน เพราะการมาเป็นครูสอนนักเรียนสานแถววัลย์ตามโครงการของโรงเรียนบ้านใหม่ร่วมกับกลุ่มผลิตภัณฑ์แถววัลย์บ้านใหม่ มีความสุขมาก ชอบใจทุกขั้นตอนของการร่วมกิจกรรม ทั้งพิธีไหว้ครู การสอนนักเรียน การสาธิตการสอนในงานนิทรรศการ และการที่นักเรียนมาทำพิธีรดน้ำดำหัวตามประเพณีสงกรานต์ของเมืองเหนือ ปลื้มปิติมีความสุขมาก มีชีวิตอยู่มาค่อนข้างวิตคนแล้ว แต่ไม่เคยมีใครมาพูดเลยว่าป้าน้อยเป็นคนดี แต่การมาร่วมเป็นครูในโครงการนี้ อาจารย์อุดมเจ้าของโครงการและทางโรงเรียนให้เกียรติอย่างมาก ประกาศต่อหน้าชุมชน สาธารณชนอยู่เสมอว่า ครูทุกคนเป็นคนดี เสียสละเพื่อส่วนรวม เสียสละเวลาสัปดาห์ละ 1 วัน เพื่อเด็กนักเรียนชาวบ้านใหม่ ป้าน้อยเคยไปสอนให้นักเรียนโรงเรียนอื่นมาบ้าง ถึงเวลา ก็ไปสอน พอนักเรียนทำได้จบหลักสูตรทางโรงเรียนจ่ายค่าตอบแทนให้ก็จบ มาเปรียบเทียบกับมาร่วมโครงการสอนนักเรียนโรงเรียนบ้านใหม่แล้ว ความรู้สึกต่างกันมากเลย มันเป็นความสุขที่คิดขึ้นมาที่ไรก็สุขใจเมื่อนั้น จึงสัญญาและตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าตราบใดที่โรงเรียนบ้านใหม่ยังมีโครงการนี้ ป้าน้อยก็จะขออาสาสมัครเข้าร่วมเป็นครูสอนนักเรียนถักสานแถววัลย์ตลอดไป

3. การเผยแพร่ งานวิจัยนี้ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ นักวิจัย นักวิชาการ ตลอดจนนักเรียนและนักศึกษา ดังนี้

3.1 วันที่ 16 มีนาคม 2544 ได้จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิจัย ผลงานของนักเรียน สาธิตการสอนของครู สาธิตการสานของนักเรียน วิพากษ์โครงการตลอดวันมีผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชน จำนวนประมาณ 500 คน มาร่วมชมนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิจัย และร่วมแสดงความคิดเห็น

3.2 วันที่ 18 มีนาคม 2544 เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภาคเหนือ สัมภาษณ์ผู้วิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัย ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เพื่อออกรายการข่าวสถานีวิทยุจังหวัดเชียงใหม่